СЪЮЗ НА БЪЛГАРСКИТЕ ФИЛАТЕЛИСТИ

НУМИЗМАТИКА

ГОДИНА ПЕТА КНИЖКА 4 СОФИЯ 1973

На лицевата корица

Златната монета на цар Иван Асен II

COINS MINTED IN GOLD AND SILVER 900 : 1000
ISSUE 1965 - GEORGI DIMITROV
ISSUE 1965 - 1100 YEARS OF SLAVONIC LETTERS

NUMIZMATIKA SHOP
29, Vitosha Blvd., Sofia, Bulgaria

GOLD	
20 leva ∅ 27 mm	16.88889 g
10 leva ∅ 22 mm	8.44444 g
SILVER	
5 leva ∅ 30 mm	16.66667 g
2 leva ∅ 24 mm	8.88889 g

Should you wish to provide yourselves with Jubilee coins we are pleased to offer you these at the NUMIZMATIKA SHOP of the National Bank of Bulgaria.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ:

проф. Тодор Герасимов /главен редактор/
Иван Върбанов /зам.-главен редактор/
н.с. Иорданка Юрукова
Върбан Драганов
Никола Гайдаров
Начо Николов

Адрес на редакцията:
София 6, ул. "Димо Хаджидимов" 33
п.к. 798 и 662, тел. 88-00-09 и 89-07-32

Иван Йорданов

НЯКОЛКО НЕОБНАРОДВАНИ КОЛОНИАЛНИ МОНЕТИ ОТ МУЗЕЯ В НОВА ЗАГОРА

Експанзията на Рим на Балканите завършва окончателно в средата на I в. от н.е. Първите мерки на завоевателите били естествено свързани с военно-стратегическото укрепване на новата провинция. По този начин възникват редица военни лагери, които оформят Дунавската военна граница. Значително по-късно, по времето на Траян /98-117/ и неговите наследници, се вземат още по-ефикасни мерки за трайното задържане на тия земи към Римската империя. Те намерили израз в провеждането на редица стопански реформи, които спомагат за съживяването на икономиката в тия земи. Този период е свързан с възстановяването на някои стари градове и особено със създаването на редица нови селища от градски тип. Всичко това довело до икономически разцвет в рамките на робовладелското стопанство, известен като "златен век" на империята./1/ Той бил свързан с развитието на стоково-паричните отношения, за чието задоволяване били необходими парични знаци. В границите на Империята започват да циркулират масово не само монетите, сечени в Рим, но и такива, сечени в над 1500 монетарници на обширната Римска империя./2/ По такъв начин редица градове на Балканския полуостров придобиват правото да секат свои монети. Техните монети са ценни не само като илюстрация на ръста на парично-стоковите отношения, но и с представените върху тях изображения. Те възпроизвеждат местности, забележителни скулптурни творби, храмове, изображенията на почитаните местни божества, както и стопанския облик на района, където са сечени. Те дават сведения и за редица паметници на културата, за които нямаме писмени сведени, или потвърждават известните такива.

В следващите редове ще се спрем на няколко необнародвани колониални монети от нумизматичната колекция на Новозагорския музей.

Монети на гр. Филипопол, сечени по време на владетелите:

1. Криспина /жена на Комод/ 176-192 г.

Обр. 1

Лице - Надпис КΡΙСΠΕΙΝΑ [СΕΒΑСΤΗ] . Бюст на Криспина на дясно.

Опако - Надпис ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΕΙΤΩΝ . Афродита гола срамежлива, едната й ръка е отпред, а другата на гърдите. Прави впечатление, че гравьорът е изобразил добре тялото, а главата е дадена твърде грубо и схематично.

Мед, диам. 18 мм, тегло 2 г. Обр. 1. ГИМ Н.Загора.

2. Септимий Север - 193-217 г.

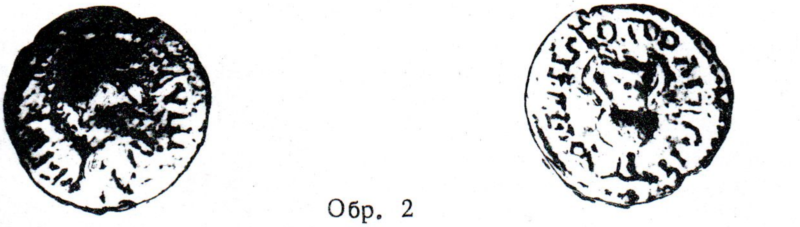

Обр. 2

Лице - Надпис ΑΥ ΚΛ CΕΠ CΕΥΝΡΟC. Глава на Септимий на дясно.

Опако - Надпис ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΕΙΤΩΝ. Кантарос с две дръжки.

Мед, диам. 18 мм, тегло 2 г. Обр. 2. ГИМ Н.Загора.

Както е известно, върху колониалните монети на Балканския полуостров се спира известният наш нумизмат Никола Мушмов. Той обръща вниманието си и на монетите на Филипопол. По-късно разработва този въпрос по-подробно. /3/ В приведените съчинения липсва монета с подобно изображение на Афродита. Същото изображение намираме върху монети на Деултум /Мушмов 3540, 3676/ и Сердика /Мушмов 4788/. Както там, така и тук вероятно, това изображение е свързано с култа към тази богиня. В подкрепа на това идват и няколко посвещения на Афродита, намерени в Пловдив. /4/ Изображението върху втората монета намираме и върху монета на Комод, също сечена във Филипопол, но от друг печат. /5/

Монета на гр. Адрианопол, сечена по времето на ГОРДИАН III 238-244 г.

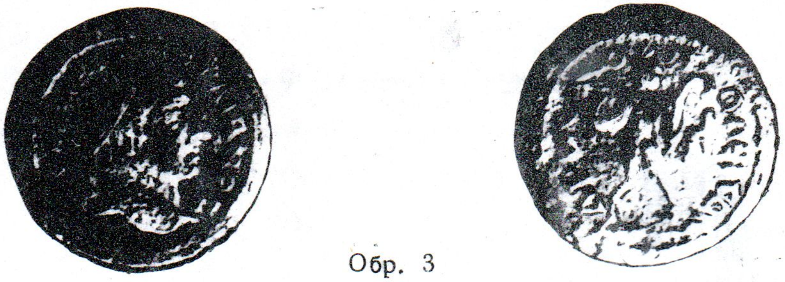

Обр. 3

Лице - Надпис ΑΥΤ Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC. Глава на императора на дясно с лъчиста корона.

Опако - Надпис ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ. Пан насреща с рога на главата, обърната на ляво, с кози крака и копита. В лявата си ръка държи гега. Под нея виси мях с вино, привързан към ръката. В дясната си ръка държи сиринкс.

Бронз, диам. 23 мм, тегло 7 г. Обр. 3. ГИМ Н.Загора.

Известна част от монетите на Адрианопол са отразени в горепосочения труд на Мушмов, също така и у други автори. По-късно проф. Т.Герасимов обнародва редица неиздадени монети на Адрианопол. /6/ Това интересно изображение на Пан срещаме за първи път върху монетите на Адрианопол. Както е известно, бог Пан е син на Хермес и нимфата Дриопа, покровител на стадата и пастирите. В нашите земи най-често го срещаме да съпровожда Дионис при дионисиите.

Колониалните монети, сечени за задоволяване на локални нужди от парични знаци, в скоро време надминават тази своя роля. Фактът,че в Новозагорския музей има монети от Томи, Бизия, Улпия Пауталия,Сердика, Филипопол, Никополис ад Иструм, Августа Траяна и др. при едни почти равни пропорции, говори, че те са циркулирали по целия Балкански полуостров. Тази тяхна циркулация надживява монетарниците, където са сечени. През втората половина на III век под опустошителните нашествия на готите, престават да функционират почти всички монетарници, но монетите, сечени в тях, продължават да циркулират и след премахване на опасността от готите, за задоволяване на дребните парично-стокови отношения /7/

---

1 История древнего Рима, Москва, 1971, стр. 317 и сл.

2 J.Babelon, La numismatique antique, Париж, 1949, стр. 76.

3 Н.Мушмов, Античните монети на Пловдив, ГНБП, 1924, стр.185 и сл.

4. Б.Дякович, Находки из некропола на Пловдив, ИБАИ, I, 1922, стр. 54, Обр. 42; Д.Цончев, Материали за археологическа карта на България, ГАМП, I, 1948, стр. 195, Обр.52.

5. Н.Мушмов, цит.съч. стр. 243, табл. VIII

6 Th. Gerassimov, Unedierte Münzen von Hadrianopolis in Trakien, ГНМ, IV, 1932-1934, стр. 201-222.

7 И. Юрукова, Принос към проучване циркулацията на римските бронзови монети в нашите земи, Археология, 1965, кн. 3, стр. 55.

Владимир Пенчев

ТРИ ВАРВАРСКИ ИМИТАЦИИ НА РИМСКИ БРОНЗОВИ МОНЕТИ ОТ I И IV В. ОТ Н.Е.

Изготвянето на тъй наречените варварски имитации на монети, сечени от различни владетели, градове и области през античността е твърде обикновено явление. Със сигурност се знае, че и тракийското население, живяло по днешните български земи е ковало подражания на много типове монети, които са циркулирали на местните пазари преди периода на римското владичество и са били добре познати и популярни. Предполага се, че тези подражания са били изготвяни при недостиг или пълно спиране на притока на оригинални монети.

През времето, когато тракийските земи влизат в пределите на римската държава, в тях се установява окончателно като господствуваща римската монетна система. Притокът на монети вече е непрекъснат и в по-големи количества и нуждата от изготвянето на имитации изчезва. Имитации на римски монети се намират рядко в нашите земи.

По-долу давам описанията на три такива варварски подражания на римски императорски монети от I и IV в., намерени в България, но без точно да се знае местонамирането им.

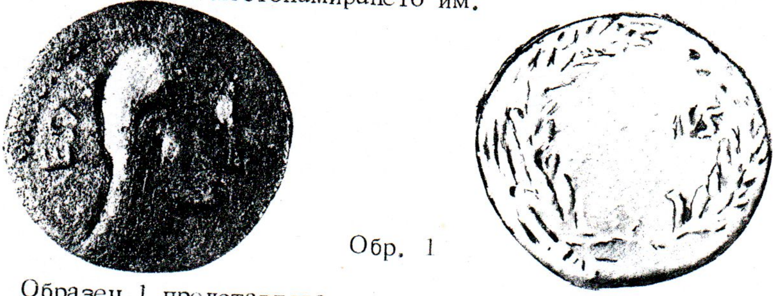

Обр. 1

Образец 1 представлява един тип бронзови монети, сечени по времено на Август. /1/ При тези монети върху лицевата страна е изобразена глава на Август с късо подстригана коса, надясно. Зад нея има надпис CAESAR. Всичко е оградено със зрънчест кръг. Върху опакото има лавров венец, в който е поместен надпис AUGUSTUS. Наоколо - зрънчест кръг. Диам. 27 мм.

Имитацията има почти същият диаметър - 29 мм. Надписът и изображението върху лицевата страна са предадени в негатив - главата на императора е обърната наляво, а надписът е вдясно от нея. Това е така, защото при изработването на монетния печат, служил за отсичане на имитациите, гравьорът е издълбал изображението така, както го е виждал върху монетата, от която е копирал.

Стилът на изображението се отличава рязко от този на първообраза. Шията е с неестествено четвъртита форма, контурите ѝ са прави линии, без извивки. Тя преминава без никакъв преход в главата, която изглежда като набучена върху нея. Носът е представен с една права линия, започваща непосредствено от челото. В долния си край той е косо отрязан и е без връх. Разстоянието между носа и горната устна, както и самата горна устна, не са предадени. Направо под носа е представена силно издадената напред долна челюст, завършваща с малка топчеста брадичка. От окото е предадена очната ябълка, която има формата на зърно и горната вежда - като къса права чертичка. Косите са представени с къси дъгообразни чертички, преминаващи чак по шията. От надписа са запазени само първите три букви I ƎΛƆ и отвесната хаста на някаква четвърта буква, която е стояла на мястото на буквата S от оригиналния надпис. Буквата С е много силно извита, а при буквата А липсва хоризонталната хаста. Краищата на буквите завършват със зрънца.

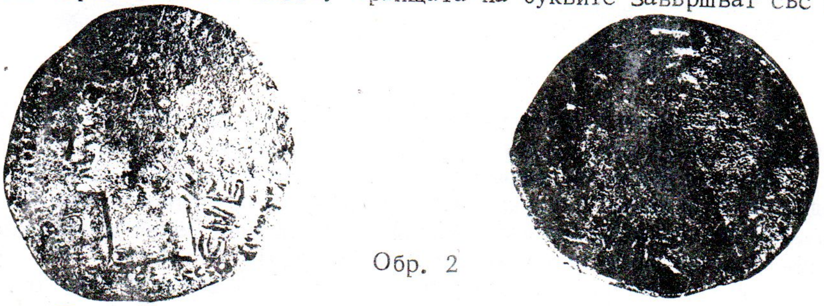
Обр. 2

Пред изображението има знак във формата на полумесец, който липсва при оригиналните монети. Всичко е оградено с неправилен зрънчест кръг.

Върху опаката страна личи част от лавров венец. Той е представен реалистично и е близък до съответното изображение при първообраза. Надписът във венеца не е запазен /обр. 2/.

Релефът на изображението върху лицето и опакото е плитък.

Втората варварска имитация копира един тип възпоменателни монети от бронз - сестерции, сечени през I в. от н.е. в памет на някои римски императрици и принцеси - Ливия /обр. 3/, Агрипина стара, Домицила млада /2/ /обр. 4/, Юлия Тити. Най-близо тя стои до монетите, сечени с името на Домицила през 80-81 г. /3/, без обаче да може да се приеме съвсем сигурно, че подражава точно тях. Диаметърът на тези монети е 32 мм.

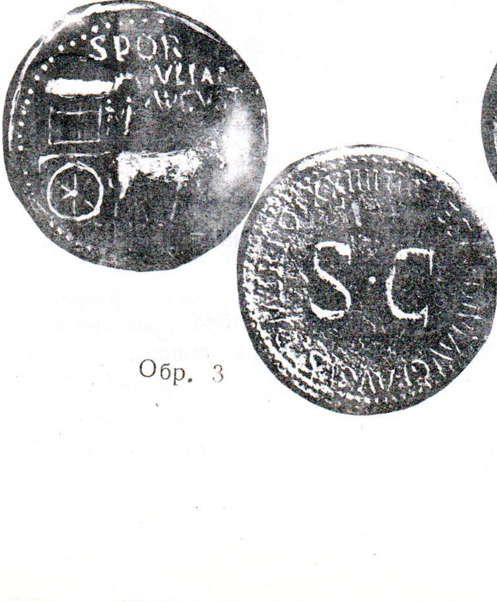

Обр. 3

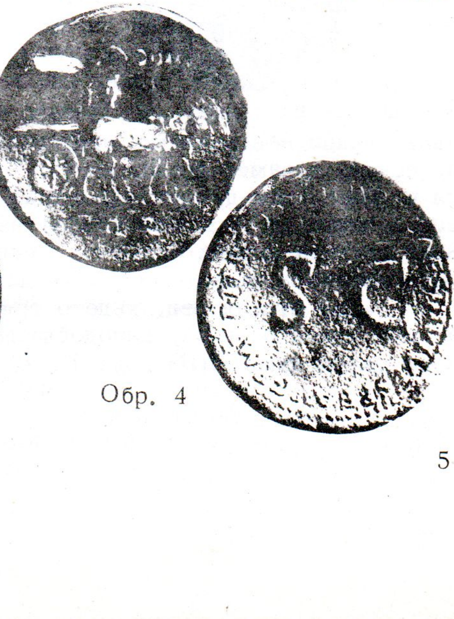

Обр. 4

Върху лицевата им страна е изобразена един вид двуколка, теглена от две мулета, надясно, наречена carpentum, която се е използвала както при пътуване, така и при различни церемонии. В последния случай тя е била украсявана с различни скулптурни изображения и с нея са се возили предимно членове на императорската фамилия. Двуколката е покрита с арковиден навес, който е поддържан по ъглите от изправени скулптурни човешки фигури. Страната й, която е представена на монетата, е затворена с решетка, достигаща от каросерията до навеса. Върху нея са прикрепени две табла с релефни фигури. Между тях и каросерията има зигзаговидна линия. В горния край, в полето над мулетата, има надпис в три реда

MEMORIAE
DOMI   Долу, в отреза - SPQR
TILLAE

Върху опакото са изписани буквите S·C в центъра и около тях надпис IMP·T·CAES·DIVI·VESP·F·AVG·P·M·TR·P·P·P·COS·VIII /обр. 4/.

Имитацията има диаметър 31 мм. Изображението върху лицето е предадено в негатив - двуколката, теглена от мулетата е наляво. И в този случай гравьорът е издълбал върху монетния печат изображението така, както е било върху копираната монета.

Върху монетното ядро не се е отпечатала задната част от изображението на двуколката. Каросерията е представена по-плитка и започваща от горния край на колелото, а не от равнището на неговата ос, както е при оригиналните монети. От скулптурните фигури, поддържащи в ъглите навеса, са се отпечатали само две - на предния край. Те са представени със силно удължени тела, особено едната, чието тяло представлява продължение на дъговидно извития нагоре преден край на каросерията, нещо, което няма при оригиналните монети. От фигурите не личат никакви подробности освен малките топчести глави и разперените встрани ръце. Релефните фигури върху двете табла, разположени върху видимата страна на двуколката, са изтрити. Предадена е и зигзаговидната линия между таблата и каросерията.

Мулетата са представени с удължени тела и силно удължени шии. Главите им са също удължени и много тесни, а ушите - раздалечени едно от друго и заострени като рога. Поводите са силно опънати и изглеждат като завързани за по-дългата от скулптурните фигури.

Надписът върху лицевата страна на имитацията е предаден в два, вместо в три реда. В първия ред е изписана думата MEMORIAE без първите две букви - MOR.../IE. Именно наличието на тази дума в имитирания надпис прави най-вероятно предположението, че подражанието е на монета, сечена в памет на Домицила. При монетите, сечени в памет на Ливия и Юлия Тити думата MEMORIAE не се среща, а при монетите, сечени в памет на Агрипина стара, въпреки че се среща, изображението върху другата страна е съвсем различно от това на нашата имитация, което изключва възможността тя да копира този тип.

Във втория ред, където трябва да се намира името на Домицила, има няколко знака, наподобяващи букви, които не образуват никаква смислена дума -ħIΛ . . . . E. В отреза няма никакъв надпис.

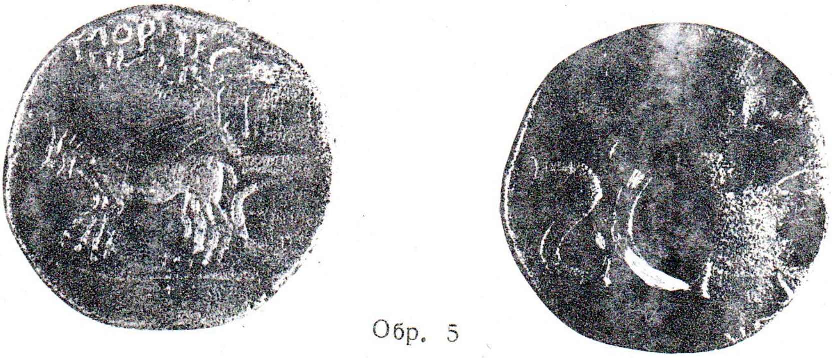

Обр. 5

Върху опаката страна на имитацията личат буквите 2G и около тях силно изтрит надпис, от който са запазени няколко подобни на букви знаци VIΛΩIΛ . Изписването на буквата S като 2 показва, че може би тук надписът е в негатив /обр. 5/.

Изображението и надписите върху тази монета са значително изтрити, което свидетелствува, че тя е била дълго време в употреба.

Третата имитация е на един тип медни монети, сечени при Константин I Велики. /4/ Върху лицевата страна на тези монети има надпис IMP CONSTANTINUS P V AUG и е изобразен бюст на императора с броня и шлем с грива на главата, надясно. Шлемът има подбрадник. Върху опаката страна има надпис VICTORIAE LAETAE PRINC PERP и са изобразени две крилати Виктории прави, една срещу друга, поддържащи обл щит над жертвеник. Върху щита има надпис в два реда VOT
PR .

В отреза са поместени инициалите на монетарницата и номерът на монетното ателие, където е отсечена монетата. Диам. 19-20 мм /обр.6/.

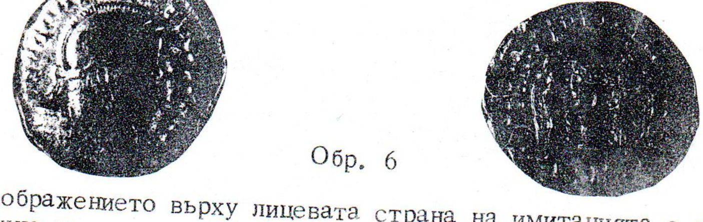

Обр. 6

Изображението върху лицевата страна на имитацията е предадено схематично и стилизирано. Но въпреки това, гравьорът се е постарал да предаде всички подробности, които е виждал върху оригиналните монети. Бюстът на императора е представен надясно. Шията е неестествено тънка и удължена. Челото не е представено и носът започва направо от козирката на шлема. Долната челюст е подчертана и издадена напред. Бронята е предадена чрез няколко коси линии и редове от точки, а шлемът е силно изтрит и личи само подбрадникът, който е по-широк, отколкото при оригиналното изображение.

Върху опако изображенията на двете Виктории са предадени доста реалистично. Само шиите са прекомерно издължени и изтънени.

Буквите на надписите върху лицето и опакото са заменени с групи от къси отвесни чертички. Върху щита, който държат двете Виктории, има знак, подобен на буквата R . Диам. 19 мм /обр. 7/.

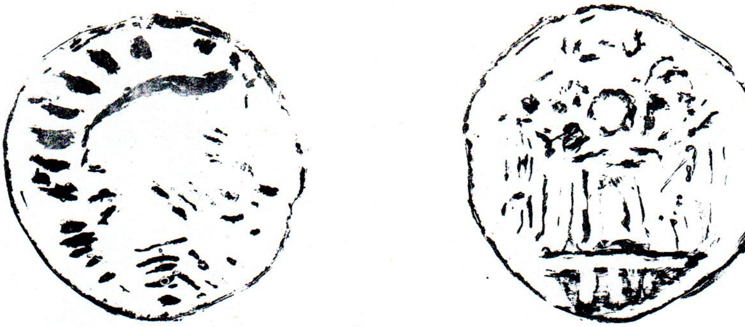

Обр. 7

Изображенията върху описаните имитации се отличават рязко от стила на изображенията при римските монети от съответните векове - I и IV. Със своята схематичност, с несръчното и неумело предаване на отделните елементи, особено на отделните части от човешкото лице, те представляват типични примери за изкуството на т. нар. варварски племена през античността.

Имитациите са били изготвяни от гравьори, непознаващи латинските букви. Въпреки стремежа към точно копиране на надписите от оригиналните монети, което личи при първата и втората имитации, буквите са предадени много своеобразно, като някои от тях стават неразбираеми знаци, на които не може да се определи първообразът. А при третата имитация гравьорът изобщо не се е старал да копира буквите, а направо ги е заменил с къси отвесни чертички.

На въпроса къде и от кого са изготвени трите имитации не може да се даде точен отговор. За първите две, за които не са ми известни паралели, е вероятна възможността да са сечени от траките или някои други балкански племена, доказателство за което може да служи фактът, че са намерени в нашата страна. Но не е изключена и възможността те да са били изготвени от някои други племена, подчинени на римската власт, или живеещи извън пределите на римската държава, но познаващи римските монети. Известни са много подражания на римски императорски монети - предимно на сребърни денари и по-малко на златни ауреуси и бронзови номинали, които се намират най-вече в Галия, Рейнско-Дунавската област, Закавказието, Украйна и др. В такъв случай нашите две имитации сигурно са попаднали в тракийските земи по търговски път.

За мястото, където е изработена третата имитация - тази на монета на Константин Велики е възможно да се каже нещо по-определено. През 1932 г. са публикувани шест подобни имитации на медни монети на Константин Велики от същия тип, съхранявани в Сараево /5/, а през последните години при археологически разкопки в гр. Сандански са намерени две също такива имитации. Всички са отсечени с различни монетни печати, което говори за едно по-масово изготвяне на подражанията от този тип.

Върху две от имитациите, съхранявани в Сараево, в отреза могат да се разчетат знакът и буквите Ↄ SIS , имитиращи инициалите на монетарницата в гр. Сисция. В Сисция действително са сечени медни монети от този тип в периода 317 - 320 г. Възможно е имитациите да са били изготвяни от местното население, живяло в районите около гр. Сисция и употребявало най-вече монетите, отсечени в неговата монетарница.

---

1. Henry Cohen - Description historique des monnaies frappees sous l'empire romain, Том I стр. 67 № 34
2. H. Cohen - Том I стр. 427 № 1
3. Mattingly - Coins of the roman empire in the British museum Том II стр. 270 № 226
4. H. Cohen - Том VII стр. 304 № 639
5. D. Ceprejebckuj - Нумизматичке белешке - Гласник замальскоч музеjа Босни и Херцеговини, Том XLIV - 193 в г.II свезка.

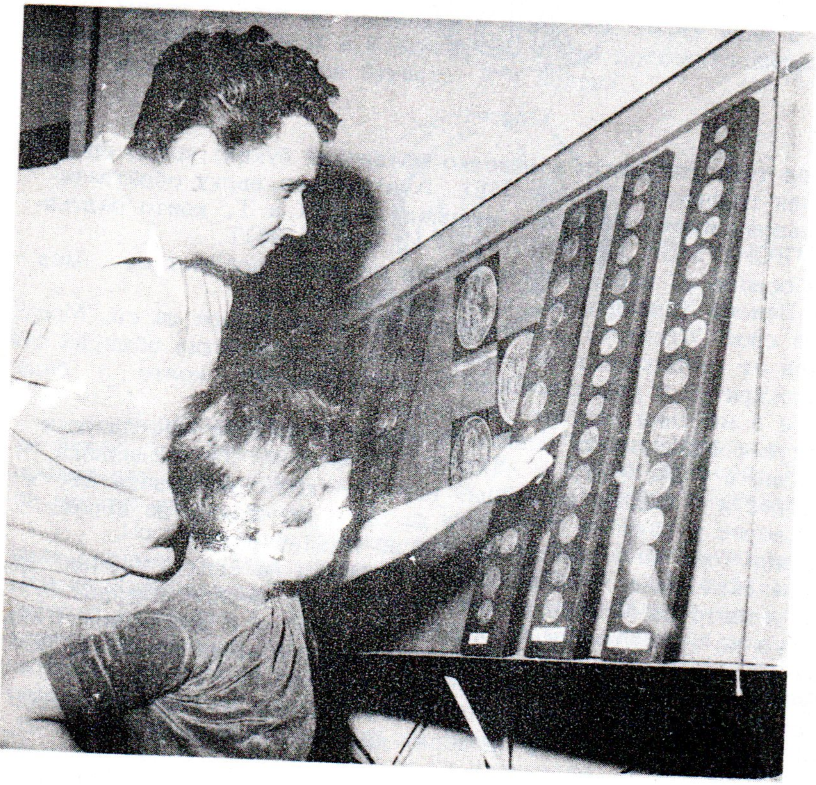

Нумизматична колекция в манастира "Св. Лорета" - Прага, /Чехословакия/ е една от богатите в страната.

Проф. Тодор Герасимов

МОНЕТАТА, КОЯТО ПРЕДИЗВИКА СЕНЗАЦИЯТА, ЧЕ Е НАМЕРЕН ГРОБЪТ НА ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ

Преди 17 години /1957 г./, като копаели за основи на една постройка в гробищата на с.Рибарци, Босилеградско /Югославия/, работниците попаднали на зидан гроб със скелет и останки от някаква тъкана материя. С пръстта те изровили и една медна плочка с овална форма с размери 18:16 мм, която захвърлили като непотребна в изкопаната пръст.

След 11 години Л.Манов от същото село в случаен разговор с един от съселяните си, узнал за намерения предмет от мед, който силно го заинтересувал. Той намерил мястото и като ровил доста време купчината пръст, успял да открие въпросната плочка. Върху едната ѝ страна /обр. 1/ имало четири релефни букви, които той с помощта на въображението си прочел като името ПАΙСΙА.

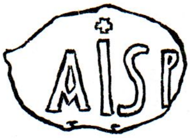

Обр. 1

Освен това той видял и няколко по-дребни букви, които според него съставяли годината 1751 или 1761. А в надписа върху обратната страна пък съзрял името ПАΙСΙА и инициалите ПИХ и Т, които разтълкувал като: ПРОИГУМЕН ХИЛЕНДАРСКИ И ТАКСИДИОТ.

Въз основа на това, Манов обявил овалният предмет от мед за печат на Паисий Хилендарски, а гробът - за негов.

Това свое "откритие" Манов споделил с редактора на сп."Мост", който, запален от съобщението на сънародника си, напечатил обширна статия за това откритие в редактираното от него списание, която била препечатана и в местния вестник "Братство".

От тук сензационната новина за гроба на Паисий Хилендарски стана достояние и у нас /вж. в. "Поглед", 1969 г./. Тя предизвика обясним интерес и у нашите историци, някои от които побързаха да я приемат с доверие и дори се постараха да изтъкнат доводи за вероятността наистина това да е гробът на Паисий Хилендарски.

Но за съжаление, в обнародваната снимка на едната страна на "печата" в статията на М.Нейков доста ясно личат четири релефни букви AISP, които не образуват името ПАΙСΙА, както си е въобразил Л.Манов. Трябва да подчертаем, че няма ни следа от начална буква П. Последната буква не е I, както твърди Манов, а буквата Р.

В статията на М.Нейков не е дадена снимка на обратната страна и затова сега не може да се проверят другите "тълкувания" на Л. Манов.

Но, както ще видим по-нататък, там няма никакви славянски букви, а надпис с латински букви.

Да се върнем върху надписа, от който имаме образ /обр. 1/. Двете средни букви I и S правят впечатление, че са по-големи от двете крайни. С това е подчертано тяхното значение на цифрени знаци. Буквата I означава 10, а S - 6. Следователно, с двете е предадено числото 16, стойността на въпросната монета.

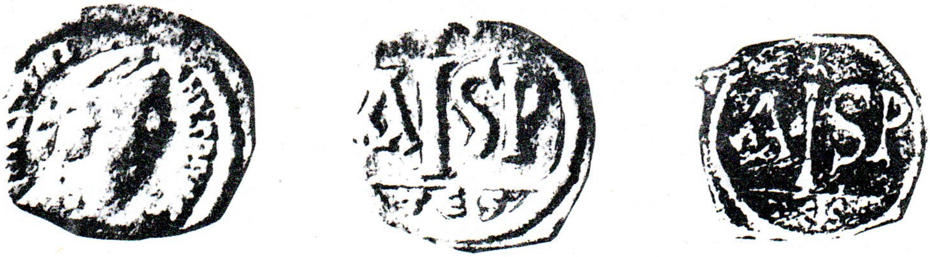

Обр. 2

Същият надпис намираме и върху медни монети на византийския император Юстиниан I /527-565 г./. /обр. 2/. Че тези едро гравирани букви представят знаци за стойност, се вижда от аналогични надписи върху медни монети на Юстиниан I /обр. 3/. Върху едни е изобразен пак между същите букви А и Р знакът Н, който представя цифрата 8, а в други между А и Р стои буквата - 4 асария.

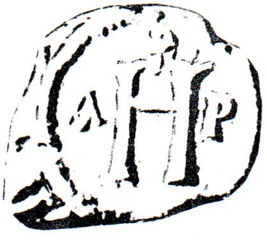

Обр. 3

В обнародваната в статията на Нейков снимка под четирите едри букви се забелязват части от букви с дребни размери: Т и S. Те представят съкращение на името на града, в който са ковани тези медни монети на Юстиниан I. То е Тесалоник /Солун/.

Посоченото в горните редове показва достатъчно ясно, че овалният предмет от мед, намерен в село Рибарци, не е никакъв "печат" на Паисий Хилендарски, а една подобна на изобразените тук образи на монети на Юстиниан I. Върху другата ѝ страна, както и във възпроизведените тук монети /обр. 2/ стои около бюста на императора надпис на латински, съдържащ името и титлата на Юстиниан I. Следователно, четенето на Манов е плод на едно въображение.

Дори и за момент да се съгласим, че това е "печат", тогава се явява въпросът защо буквите са изпъкнали. И ако натиснем "печата" в затопления восък, те ще се отпечатат в негативен образ /вдлъбнати/

и ще се четат от дясно към ляво, което нещо е несъстоятелно за печатите.

Във всички печати за подпечатване документи и кореспонденция с восък, буквите винаги са издълбани, за да се отпечатят релефно. Така е и в автентичния печат на Паисий Хилендарски, с който е подпечатена разписката от 1761 г., дадена от него на ковчежника на архиепископията в Сремски Карловци. В него инициалите на Паисий са гравирани в негативен образ.

Печатите за восък винаги са с едно лице и имат дръжка. Това нещо не намираме в "печата", намерен в с. Рибарци.

Както се вижда, "печатът" представлява една византийска монета от VI век, която според обичая е била поставена при трупа на покойника и затова е попаднала в гроба.

Ето защо пада и предположението, че откритият случайно преди 15 години гроб в с. Рибарци, Босилеградско е на предшественика на нашето Възраждане Паисий Хилендарски.

Монетата от мед, която предизвика сензацията за откриването на мнимия гроб на Паисий Хилендарски, е един поучителен пример, който показва колко опасно е некомпетентни люде, без каквито и да е елементарни познания по епиграфика и нумизматика, да се впущат да четат и тълкуват надписи и образи по старинните монети, тъй като техният разбор ще има за резултат едно свободно съчинение, изградено върху фантазията, както видяхме по-горе от случая с медната монета на Юстиниан I.

Инж. Вл. Топоров

СРЕБЪРНАТА СЛЕДА НА ТАЛЕРА В СВЕТОВНОТО МОНЕТОСЕЧЕНЕ

/Продължение от кн.3/

IV. Талерът на Балканите

По нашите земи талерът се появява през XVII столетие, т.е. близо век след създаването му. Причината за сравнително късното му настаняване на Балканския полуостров не е географската отдалеченост на България от Чехско, а спецификата на историческите условия. Знаем, че по това време Балканите влизат в състава на Отоманската империя, която още до XVII век продължава агресията си към Запад. Разгромът на 100-хилядната султанска войска под Виена /12.IX.1683 г./ слага край на тази непрестанна експанзия. Сюлейман II, възцарил се четири години по-късно, добре разбира това. При него започват икономически връзки със Запада. С това именно се обяснява и обстоятелството, че най-старите австро-унгарски монети, срещани в големи количества по нашите земи, са тъкмо от тази епоха. Най-забележителна всред тези монети е, несъмнено, талерът на Леополд. Как реагира на това турската монетна система?

Читателите на сп. "Нумизматика", запознати със статиите на д-р Стр.Б.Иванов "Монетите на турските султани", знаят, че първоначално турските монети са дребни сребърни и медни номинали /подобно на западноевропейското монетосечене преди появата на талера/ и че тъкмо при Сюлейман II /1687-1690/ се появява турският грош като едра сребърна монета /833 ^{o}/oo сребро, диаметър 39-40 мм, тегло 6 драма, т.е. около 27 грама/. При тези данни "роднинството" между турския грош и европейския талер е несъмнено. Не бива да ни смущава и различието в названията между тези две монети. Държави, приели талера като своя монета, но под друго название, както видяхме, не са малко. Шом талерът може да се нарича екю, ескудо, песо, крона, йефимок или кан, защо да не се нарича грош?

И тъй, талерът се появява по нашите земи през XVII век не само като външна, но и като местна монета, слагайки край на периода на дребното монетосечене. За нашата българска история този период е важен и с друго обстоятелство: всред европейските талери, появили се на Балканските пазари, пристига и льовенталерът /льовендалдерът/. Ние вече знаем, че тази монета е по-евтина от другите талери, но въпреки това е достатъчно представителна и - главно - носи изображението на любимия по онова време български символ - лъва. Тъкмо заради него турците наричат тази монета "араслан грош", което буквално значи "лъвски грош". Но и "льовен-" също значи "лъвски". В такъв случай "грош" тук замества "талер" - още едно доказателство, че за турците "грош" е "талер", т.е. че турският грош, това е европейският талер, пренесен на турска почва.

NB

Българското население нарича тази нидерландска монета още и с думите "левски грош" и "лев" /лъвът в старобългарския език е произнасян като лев/. Погрешно би било обаче да се смята, че льовенталерът е първопричина за названието на новобългарската ни парична единица.

По косвен начин влиянието на талера върху балканските монети се проявява по-късно, след възстановяване на тяхната независимост и възобновяване на собствено суверенно монетосечене. Потомци на талера са големите сребърни номинали, сечени било по стандартите на Латинския монетен съюз /5 лева, 5 леи, 5 динара, 5 драхми на Гърция и на остров Крит/, било по стандартите на австрийската крона /5 перпера на Черна гора/.

В наши дни далечен отглас на талеровото влияние в балканското монетосечене на първо място следва да бъдат изтъкнати българските юбилейни сребърни 5-левки. След тях се нареждат гръцките монети по 30 драхми и турските монети по 10 и 25 лири. Въпреки че цели векове делят тези монети от епохата на разцвета на талеровото господство, те и днес сияят с неговия блясък, веднага привличайки вниманието не само на пристрастените колекционери, но и на всички, в чиито ръце веднаж попаднат.

V. ТАЛЕРЪТ ИЗВЪН ЕВРОПА. ДНЕШНОТО ПОТОМСТВО НА ЙОАХИМСТАЛЕРА

А. Талерът в Азия и Африка

Бавно, но неотклонно, следвайки нуждите на световната търговия, талерът завладява пазар след пазар. Голямото тегло, високата проба, както и красотата на тази монета, бързо я превръщат не само в международно платежно средство, но и в образец на местните монети в най-отдалечени от Йоахимстал кътчета на земното кълбо. Тласъкът, даден от талера в световното монетосечене, е тъй голям, че разширяването на географските граници на проникването и влиянието му продължава дори и след като той умира в собствената си родина.

Така, дори в края на XIX век, когато в самата Германия талерът е заменен от марката, той изгрява на монетния небосклон в Далечния изток, пременен като ЮАН в Китай и като ЙЕНА в Япония.

Както и в Европа, талерът се разпространява по света по два начина - първо, като оригинален талер, функциониращ като международно платежно средство; второ, като местна монета, създадена по негов образец. Интересно е да се отбележи, че международният пазар се оказва по-способен да запази оригиналния талер от влошаване на състава и теглото, отколкото собствената му родина.

Особено характерен в този смисъл е случаят с талера на Мария Терезия. Отсечен за пръв път преди повече от 200 години, той и днес е жив и функционира, макар и далече от родината си, тъкмо поради обстоятелството, че капризите /или закономерностите/ на световната търговия го превръщат в международна валута.

Талерът е "жив" и днес, два века след смъртта на изобразената върху него владетелка и сто години след пълното изтегляне на талера от паричното обращение на Германия /където той се задържа най-дълго/.

Видът, в който талерът на Мария Терезия и днес циркулира в някои арабски държави /Договорен Оман, Оман-и-Маскат/ ни е добре познат. Той отговаря на стандартите на стария конвенционален талер , за който бе вече споменато: бруто тегло 28,06 грама, проба 20 карата /833 на хиляда/, което прави 23,39 грама чисто сребърно съдържание нето. Диаметърът на монетата е 40 мм. Върху аверса ѝ е изобразена в профил надясно Мария Терезия /бюст/, под нея - инициали "S F", а наоколо кръгов надпис, завършващ върху обратната страна на монетата, където загражда герба - двуглав орел:"M·THERESIA·D·G·R·IMP·HU·BO· REG· ARHID· AVST· DUX· BURG· CO· TYR· 1780" /"М. Терезия, по божия милост Римска императрица, Унгарска и Бохемска кралица, архидукеса Австрийска, дукеса Бургундска, графиня Тиролска 1780"/. Годината 1780 е година на смъртта на владетелката и поради това - на последната редовна емисия на тези талери. Предвид на това обаче, че пазарите на Изтока признават само тази монета за сигурна, отхвърляйки осем испано-американски претендента, сечени в Мексико, Перу и Боливия, още през първото десетилетие след смъртта на императрицата Виенският монетен двор е принуден да отсече нови 20 милиона монети с образа ѝ и с годината на последната емисия. Едва ли някой, в това число и гравьорът Баптист Вюрчбауер, вярва в подобен успех, когато е отсечена първата емисия от 583 000 бройки на тази монета. Надали го вярват и тези, чиито имена се крият зад инициалите "S F" - монетният майстор SHOBEL /TOBIAS JOHANN/ и надзирателят на монетния двор в Гюнсбург FABIO /JOSEF/.

Десет години след първата емисия, се налага насичането на нови 3,5 милиона бройки. Стратегическото положение на Австрийската империя между Изтока и Запада съдействува за проникването на много австрийски монети на ориенталските пазари. Талерът на Мария Терезия с добрите си качества и външен вид се налага всред търговците.

Така или иначе, талерът на Мария Терезия здраво се обосновава в редица страни на Изтока като законно платежно средство: в Саудитска Арабия /до 1928 год./, в кралство Йемен /до март 1965/ в Оман-и-Маскат както и в Договорен Оман, където циркулира и досега. Чрез арабската търговия, а може би и по други пътища, този талер се настанява и в Африка - в Мозамбик /1885-1895/, в Етиопия /до 1894 г./, във Френска Сомалия /до 1943 год./. Обикновено тези талери са контрамаркирани с едни или други знаци. Така, Саудитска Арабия слага надпис "Неджд" /نجد/, Йемен контрамаркира монетата от двете страни с петоъгълен щемпел с разни знаци в него; Мозамбик слага малък кръгъл щемпел с буквите PM, отгоре с корона или без корона; много рядко се срещат щемпели с буквите LM /с корона/ и MR - без корона.

През 1935 година Виенският монетен двор е принуден от Хитлер и Мусолини да предаде оригиналните талерни матрици на Италия. Последната подготвя по това време агресия срещу Етиопия и всред редицата диверсионни актове замисля и атентан срещу етиопските монети.

През време на II световна война талерът на Мария Терезия е отново "на фронта". Италия го използува умело. Англичаните, ползващи също тази монета както във външната търговия, така и във военната администрация на окупираните територии, по-конкретно в Сев. Африка, се виждат принудени да организират собствено производство на "М. Терезия". За кратко време Роял Минт в Лондон, както и индийският монетен двор, отсичат 26 милиона бройки. Това разклаща неизменността на талера, един от факторите на неговия международен авторитет. Броят на перлите в диадемата, видът на брошката върху дясното рамо, както и другите детайли са важни признаци, за които източните пазари държат много. Междувременно, всред новите талери се появяват и такива, в които и диадемата, и брошката са изобщо без перлена украса - варианти, радващи може би само колекционерите.

Общият брой на талерите с образа на снажната императрица, отсечени до днес, надминава 200 милиона. Много от земите, които са го ползували в недалечно минало, запазват спомен за него в собственото си новосъздадено монетосечене. Големите сребърни номинали - риалът на Саудитска Арабия и на Йемен, както и етиопското талари - преди да се превърне в долар, първоначално имат същото тегло и проба както талерът на Мария Терезия.

Б. Талерът в Новия свят

Колкото и да е странно, американският континент се запознава с талера много по-рано от афро-азиатския район, макар и да е разположен много по-далече. Причината, всъщност, е проста: Боливия и Мексико /по онова време испански отвъдморски владения/ са богати на сребро. Ето защо испанците много рано /още през 1545 г./ организират там сечене на талерна монета: в Мексико, Гватемала, Перу, Боливия, Чили, Колумбия и др. Само в Потози /Боливия/ за периода 1545 - 1800 г. са отсечени монети на обща стойност 823 980 509 талера. Разбира се, Новият свят не само изнася талери за Европа, но ги приема и на своя паричен пазар, под названията песо и долар.

Думата "песо" на испански означава "тегло". Монети с такова название и днес циркулират в редица латино-американски страни - Аржентина, Гватемала, Доминика, Колумбия, Коста Рика, Куба, Мексико, Парагвай, Порто Рико, Салвадор, Уругвай, Чили, а също и на Филипините; но само названието на тези дребни медно-никелови или алуминиево-бронзови монети напомня за времето, когато "песото" е сечено от благороден метал с точно узаконено тегло - единственият най-важен показател за реалните пари.

Северноамериканският континент приема талера под името долар. Със закон от 1785 година доларът става основна монета на освободилите се в хода на 10-годишна война английски колонии в Северна Америка, познати днес под името САЩ. По-късно монета под същото название се организира и в други държави - Австралия, Бахамски о-ви, Бермудски о-ви, Гвиана, Канада, о-в Кук, Либерия, Малайзия, Нова Зеландия, Ню Фаундленд, Сингапур, Тринидад-и-Тобаго, о-ви Фиджи, Хонконг, както и в споменатата вече Етиопия. Освен това известно време доларът функционира и като специална търговска монета.

Първоначално американският долар, подобно на талера, е едра сребърна монета. Сребърното му съдържание се установява на 24,34009 г чисто сребро. По-късно, през 1792 г., доларът се превръща в биметален - златен и сребърен. Златният долар съдържал 1,60377 г чисто злато, а сребърният - 24,057 г чисто сребро.

50 години по-късно през 1846-48 г. американците чрез кръвопролитна война отнемат от Мексико Калифорния. В памет на това е излята осмоъгълна 50-доларова монета. На лицевата й страна е изобразен орел с разперени криле и лента в човката с надпис "LIBERTY" /"Свобода"/. Около него - двоен кръгов надпис: "Съединени американски щати, 50 долара, Август Хумберт, контрольор по златото в Калифорния, 1851". Реверсът на монетата е без какъвто и да било надпис и е зает само с геометричен орнамент. Откриването на калифорнийското злато и последвалата златна треска изкарват на валутния пазар в Щатите толкова злато, че среброто поскъпва и изчезва от обращението. В резултат на това от злато започват да се отсичат дори монети с малки номинали- 1/2 и дори 1/4 долар.

Преди гражданската война от 1861-1865 г. сеченето на монети в САЩ е свободно и се контролира от многобройни частни банки. През 1863 г. паричната емисия се централизира. Това позволява на американското ковчежничество да пусне в обращение книжни парични знаци, неподлежащи на обмяна в злато и сребро - т.нар. "гринбеки", които стават важен източник за финансиране на войната. Прекомерната емисия на гринбеките довежда неизбежно до рязкото им обезценяване - до 38 сребърни цента за 1 книжен долар.

Десет години по-късно /1873/ доларът преминава към златния монометализъм. Сребърният долар остава законно платежно средство, но само като разменна монета. По това време той тежи 26,7295 г при проба 900/1000.

През 1900 г. златното съдържание на долара се фиксира на 1,50463 грама чисто злато /20,67 долара за 1 унция/. Наред с него в обращение циркулира сребърният долар, олекнал до 23,095 грама, което, според тогавашните американски мерки прави 371,25 грана, вместо предишните 400.

Сребърният наследник на талера облекчава функциите на златото и поради това в САЩ се приемат редица закони за запазване ролята на среброто в паричното обращение: актът на Бленд-Алисон през 1878 г., актът на Шерман от 1890 г., актът за изкупуване на среброто от 1934 г., регулиращи сеченето на сребърни долари, определящи дела на среброто в състава на паричния резерв и емисията на съкровищни билети, обменяни в сребро.

През 1913 г. се приема федералният резервен акт, установяващ като норма 40 % златно покритие на федералните резервни билети.

През 1933 г., т.е. две десетилетия по-късно, доларът изживява непозната преди това криза. Златните му резерви са застрашени до такава степен, че между 19 април 1933 и 31 януари 1934 г., той изобщо няма твърдо обявено златно съдържание. Кризата завършва с подписания от президента Рузвелт документ, възвестяващ девалвацията на долара с 41 %: цената на 1 унция злато /31,1035 грама/ се покачва на 35 долара.

Втората световна война осигурява на американската икономика колосални печалби. Потоци от европейско злато се стичат в касите на т. нар. "федерална резервна система". Европейската икономика и парично стопанство са в упадък. При тази обстановка на 29 юли 1944 г. в Бретън-

Окръжен НСДТ
Народен музей
Бургас

Уд /САЩ/ бива свикана международна валутно-финансова конференция, възложила на щатския долар ролята на световни пари. Доларът е в апогея на славата си. Той се оказва най-просперипалият наследник на древния йоахимсталер.

Блаженството му обаче не трае дълго. Американските монополи не закъсняват с опитите си да извлекат максимум изгода от създадената обстановка. Американските банки емитират все повече книжни долари за осигуряване на плащанията в международната търговия. Не минава и година след Бретън-Удската конференция и 40 %-ното златно покритие на книжния долар започва да се топи като сняг: на 12.IV.1945 г. се установява като задължително само 25 % покритие; от 28.II.1965 г. се отменява златното осигуряване на банковите резерви, а от 18.III. 1968 г. - и златното обезпечаване на банкнотите. Доларът постепенно, но неотклонно се откъсва от златната си основа. От март 1968 г., по споразумение със страните от "Златния пул", е въведена двойната цена на златото - едната официална /35 долара за унция/ за уреждане плащанията между държавите и централните банки, а другата - неофициална, по която се извършва свободната продажба на златото в международните борси до 40 долара.

В края на краищата доларът не издържа: на 15 август 1971 г. американският президент Ричард Никсън съобщава по телевизията: "Временно нaредих на министъра на финансите Коньли да прекрати конвертируемостта на долара в злато или в друга валута".

В резултат на редица спешни съвещания и продължителни пазарлъци, едва през декември 1971 г. правителството на САЩ признава новата девалвация на долара, определяйки едностранно новата официална цена на златото - 38 долара за унция. Колко далече е тая цена от реалните стойности на долара и на златото, показват борсите: една година след решението на Никсън от 15.VIII.71 г., цената на златото на Лондонската и Парижката борси достига 70 долара за унция! Доларът се превръща фактически в книжна валута.

Какво предстои занапред, трудно е да се предвиди. Могат да се направят само следните обобщения:

Талерът навлиза в световното парично-стоково стопанство като едър сребърен номинал, свидетелствувайки, че развитието на стоково-паричните отношения вече изисква платежни средства с по-висока стойност от денарите, грошите и акчетата. По-късно закономерно настъпва и денят, когато и талерът се оказва недостатъчно скъп. Той отстъпва мястото си на златно-монетния паричен стандарт. Златото излиза на преден план, но тържеството му на този етап още не е пълно; в редица страни, напр., в Латинския монетен съюз, златните монети съжителствуват със сребърните в условията на биметални валутни системи. Когато обаче международното стоково-парично обращение дава заявка за още по-скъпо платежно средство, идва краят не само на сребърно-златния биметализъм, но и на златно-монетния стандарт. Паричното злато се превръща в кюлчета с тегло 10-12 кг и с относително висока проба /в САЩ не по-малко от 899/1000, в Англия и Франция не по-малко от 955/1000/.

Последната криза на долара - криза на цялата капиталистическа валутна система - показва, че дори златните кюлчета вече стават недостатъчно скъпи като платежно средство.

Междувременно, колекционерите на съвременни монети наблюдават процеси, несъмнено свързани с тези дълбоки икономически сътресения и съставляващи, така да се каже, обратната страна на медала. Става въпрос за някои нови функции на благородните метали в световното монетно стопанство и все по-широкото им заместване с неблагородни при изготвяне на редовно циркулиращите монети.

Оттеглянето на талера не е означавало същевременно оттегляне и на среброто от монетосеченето, както и преминаването към златно-слитковия стандарт не ликвидира изцяло участието на златните монети в обращението. Днес обаче и среброто, и златото се изтеглят от корпуса на редовните платежни парични знаци и все по-широко се използуват за отсичане на юбилейни и представителни монети, предназначени не толкова за обращение, колкото за колекциониране. Що се отнася до обикновените циркулиращи монети, те все по-често се отсичат вече от медно-никелови сплави, никел, алуминий, алуминиев бронз и т.н. След Втората световна война първа изтегля от обращение среброто си Англия. Сребърните ѝ монети от половин крона до половин шилинг се отсичат за последен път през 1946 година; на следната - 1947 - те са вече медно-никелови. Това е следствие от следвоенната криза и последвалата девалвация на английската лира. През 60-те години обаче подобна подмяна става масово явление.

Швеция, Португалия, САЩ, Холандия, Швейцария, Австрия и др. заменят сребърните си монети с медно-никелови.

През 1969 г. за последен път се отсичат сребърните 5-франкови монети на Франция и Швейцария и първите медно-никелови по 1 марка на Финландия. През следващата /1970/ се появяват медно-никеловите монети по 5 франка на Франция и т.н. Този процес продължава и днес, и изглежда няма да спре, докато не бъде ликвидирана и последната разменна монета от сребро.

Успоредно с това непрестанно расте броят на държавите, употребяващи златото и среброто за отсичане на монети, посветени на различни годишнини или изобщо предназначени само за продажба на колекционери по цени, изгодни за държавата.

Без да се впускаме в анализ на този нов процес в развитието на световното парично стопанство /заслужаващ, всъщност, най-сериозно внимание и самостоятелно изследване/, ще засегнем само един негов аспект: значителна част от тези специални монети - към тях спадат и нашите юбилейни 5-левки - по своя вид и състав възраждат спомена за стария ЙОАХИМСТАЛЕР, за онази забележителна монета, от която води родословието си почти цялото модерно монетосечене.

ЛИТЕРАТУРА:

1. И. Г. Спасский - Русская монетная система, Ленинград, 1970
2. - " - - Талеры в русском денежном обращении 1654-1659 годов, издательство Гос. Эрмитажа, Л., 1960
3. Э. И. Кучеренко, Д. И. Мошнягин - Нумизматика в школе, М., 1968
4. Справочник - Валюты стран мира, М., 1970
5. Малая Советская Энциклопедия
6. R.S. Yeoman - A CATALOG MODERN WORLD COINS, 1970
7. - " - - CURRENT COINS OF THE WORLD, 1970
8. W.D. CRAIG - COINS OF THE WORLD 1750-1850, 1966
9. Инж. Мих. Таков - Началото на сеченето на талерите, "Нумизматика", год IV, кн. 1
10. Инж. Вл. Топоров - Българският лев и Латинският монетен съюз, "Нумизматика", год. III, кн. 1
11. Д-р Стр. Б. Иванов - Монетите на турските султани, "Нумизматика", год. II, кн. 1, 2 и 3
12. RUBEN W VERGARA - UNA MONEDA EXTRAORDINERA, "FILATELICA Y NUMISMATIKA" No 3 y 4, 1971

И. Юрукова

МЕЖДУНАРОДНИЯТ КОНГРЕС ПО НУМИЗМАТИКА В НЮ ИОРК - ВАШИНГТОН - 1973 г.

От 9 до 16 септември 1973 г. в Ню Иорк и Вашингтон бе проведен петият след Втората световна война международен конгрес по нумизматика /I - в Париж - 1953, II - в Рим - 1961, III - в Йерусалим - 1963 и IV - в Копенхаген - 1967/. Той бе организиран от Интернационалната комисия по нумизматика с дейното участие на американското нумизматично дружество - едно от най-старите в света. То притежава своя собствена колекция, научни кабинети, в които работят изтъкнати специалисти в областта на античната и средновековна нумизматика като Маргарет Томсон, Нанси Вагонер, Жорж Милс и др.; огромна библиотека и свои научни и библиографски издания. В работата на конгреса взеха участие около 150 делегати от почти всички европейски страни, от САЩ, Канада, Саудитска Арабия и Израел. Съветските нумизмати бяха представени от В.Потин - специалист по средновековна нумизматика в нумизматичния отдел на Ермитажа, полските - от проф. Р.Киерсновски, доц. Суходолски и Александра Крижановска; чехските - от Ярмила Степкова - Прага, Иржи Зейбал - Бърно, Зденка Немешкалова - Археологически институт в Прага и Ева Колникова от Нитра; румънските - от проф. Б.Митреа и Окт. Илиеску; унгарските - от И.Идай - сътрудник в Маджарския национален музей; югославските - единствено от проф. Ал.Иелочник от Любляна и българските - от проф. Т.Герасимов и н.с. Иорданка Юрукова.

На конгреса присъствуваха видните нумизмати - Жорж льо Ридер - Франция, Филип Гриерсон - Англия, Маргарет Томсон - САЩ, Мария Алфьолди - ГФР; Колин Крей - Англия, Тони Хакенс и проф. Пол Настер - Белгия и др.

Официалното откриване на конгреса бе на 10 септември в аудиторията на Американската академия на изящните изкуства и литература в Ню Иорк. Приветствие поднесоха Маргарет Томсон - секретар на Организационния комитет и член на бюрото на Интернационалната комисия по нумизматика; Самуел Милбанк - председател на американското нумизматично дружество и Жорж льо Ридер - временен председател на бюрото на Интернационалната комисия по нумизматика, който при отсъствието на К. Сютерланд - Англия, пое и функциите на председател на конгреса.

Редовната работа на конгреса се проведе в няколко секции: антична /гръцки и римски монети/; средновековна, ислямска и обща. В последната бяха обсъдени преди всичко доклади, в които бяха разгледани въпроси, свързани с монетосеченето от епохата на късното Възраждане. Работата на секциите се ръководеше от най-изтъкнатите профилирани специалисти.

На 14 септември във Вашингтон се проведе и единственото заседание на "келтската" извънредна секция. На нея бяха разгледани седем доклада, засягащи отделни моменти в развитието на т.нар. "келтско" монетосечене.

Не е възможно в обема на една статия да се спрем подробно върху всички доклади, изнесени в различните секции, които бяха на високо научно равнище. Ще се задоволим да споменем само тези, които имат по-тясна връзка с материала, с който борави нашата нумизматична наука.

Такива въпроси бяха засегнати в докладите на Моника Лалу - Белгия - "Някои стилови паралели между монетните типове на кизиканите и съвременното изкуство"; на проф. Петер Франке - Западна Германия - "Съюзно монетосечене на градовете в Мала Азия"; на проф. Тони Хакенк - Белгия - "Монетосеченето на Аргос"; на Октавиан Илиеску - Румъния - "Монетната система на Истрия, Калатия и Томи през V-III в.пр.н.е."; на Куртис Клей - САЩ - "Римските императорски медалиони - датиране и поводи за тяхното отсичане"; на проф. Филип Гриерсон - Англия - "Монетни съкровища от ранното средновековие"; на проф. Ричард Киерсновски - Полша - "Средновековни монетни имитации и фалшификации - тяхното икономическо и културно значение" и на проф. Букур Митреа - Румъния - "Циркулация на византийските монети в Диногенция през VI век".

Съветският делегат Вл. Потин изнесе много интересен доклад, засягащ един основен въпрос с важно теоретично и методично значение - "Систематизация на монетните съкровища и тяхното значение за проучванията в областта на нумизматиката".

Докладите на българските представители бяха разгледани в секцията по антична нумизматика в заседанието на 11 септември, проведено в Георгиевската зала на Хилтон хотел в Ню Йорк под председателството на изтъкнатия специалист в областта на римската нумизматика д-р Пиер Бастиен - Франция.

Докладът на проф. Т. Герасимов - "Монетите на античния град Одроза в Тракия" се отнасяше до един рядък вид бронзови монети, върху които се чете странният надпис - ΟΔΡΩΣΩΝ . Върху определението на тези монети в античната нумизматика съществуваха най-различни хипотези. От тях най-разпространена беше тази на известния френски нумизмат Ернст Баблон, според която надписът ΟΔΡΩΣΩΝ свързва отсичането на въпросните монети с тракийското племе одризи. Същият автор датираше монетите от края на III-II в. пр.н.е. Мнението на Баблон намери отражение на времето и в съчиненията на нашите големи нумизмати В. Добруски и Н. Мушмов, посветени на тракийската нумизматика.

Въз основа на стиловите белези, на иконографските особености, изразени преди всичко в представянето на главата на Херакъл върху лицевата страна на тези монети и на кривака - характерен атрибут на това божество върху опакото на същите монети; на сведенията за циркулацията на тези монети, срещани преди всичко в югоизточна Тракия и горните течения на реките Тунджа и Марица, както и въз основа на сведения, почерпани от старите автори, в които се споменава тракийският град Одроза, проф. Т. Герасимов защити блестящо едно ново становище, а именно, че монетите с надпис ΟΔΡΩΣΩΝ са сечени от тракийския град Одроза. Този град се е намирал в съседство до едно друго тракийско селище Ускудама.

Значението на това ново изследване на проф. Гепасимов е, че не само определи и датира един рядък вид бронзови монети, срещани в нашите земи и застъпени преди всичко в нашите музейни сбирки и колекции, но че потвърди и съществуването на едно ново селище във вътрешността на Тракия - Одроза, което подобно на Кабиле започва да сече монети през елинистическата епоха.

В доклада на И. Юрукова - "Разцвет на тракийското монетосечене", се разглеждат характерните особености на това монетосечене през първата половина на IV в. пр.н.е. - епоха на икономически и политически разцвет на тракийската държава. Изображенията, представени върху монетите на тракийските владетели, показват, че през този период са съществували различни династии, които са управлявали южните области на Тракия и които са имали монетни дворове със свои традиции и със свои постоянни знаци. Те могат да се разглеждат и като емблеми на градовете, в които монетите са били отсечени. Представянето им върху монетите на тракийските владетели ги превръщат и в техни емблеми. Така в най-югоизточната част на Тракия между долното течение на Марица и Бизантион последователно секат своите монети в монетарницата на Кипсела владетели от династия, която започва с Хебризелм и в която влизат Котис I, Карсоблепт и Филемон /Филетас/.

Друга династия, владееща земите в източните Родопи между Маронея и Тракийски Херсонес, е представена от владетелите Медок /Аматок I/, Аматок II и Терес II. Тя сече монетите си в монетарницата на Маронея. На запад от нея от Маронея до Македонската граница /между Места, Струма и Егейско море/ са се намирали владенията на трета династия, представена от Сараток-Берисад-Катрипор.

Освен чисто научните заседания в секциите на конгреса, на 13 септември във Вашингтон, под председателството на Жорж льо Ридер се проведе една обща сесия върху най-важните и актуални нумизматични проблеми. Тя беше изключително интересна поради значимостта на въпросите, разгледани на нея, повечето от които имат пряко отношение към развитието на нумизматиката у нас.

Проф. Филип Гриерсон от Англия, запозна слушателите с предстоящите публикации на конгреса.

Проф. Тони Хакенс от Белгия, постави на обсъждане един важен въпрос - изготвяне инвентар за колекциите от антични монети. Всъщност идеята на автора на доклада бе да се изготви, в международен мащаб систематично обнародване на монетните съкровища, съдържащи антични монети, съхранявани в различните музейни сбирки в света. Проф. Хакенс отбеляза, че е особено необходимо и публикуването на античните монети, откривани при системно провежданите археологически разкопки. Идеята на докладчика бе, че издаването на такива подробни справочници ще подпомогне изследвачите в областта на античната нумизматика, които ще бъдат информирани предварително за нумизматичния материал /местонамиране, местонаходище, количество, вид и библиографски сведения/, които се явяват и предмет на техните проучвания. Издаването на тези справочници ще хвърли светлина и върху някои общи въпроси като тези за характера на монетната циркулация през определена историческа епоха; икономически връзки и влияния; главни търговски пътища и пр.

Докладът на проф. Хакенс, който беше подробно обсъден и възприет, поставя нови и отговорни задачи пред нашата нумизматична наука: издаването в близките години на подробен справочник за съкровищата от антични монети, съхранявани в музейните колекции в София и страната. В него би следвало да намерят своето място и единичните монетни находки, откривани по време на археологическите разкопки у нас. В повечето случаи обаче тези монети се задържат заедно с останалия археологически материал, в продължение на години от ръководителите на разкопките, които не дават възможност на специалистите нумизмати да се запознаят дори и в най-общи линии с тях. Характерен пример в това отношение е богатият нумизматичен материал, открит преди повече от двадесет години при разкопките на тракийския град Севтополис, който и досега остава неизвестен за специалистите. Навременното издаване на този материал би подпомогнало не само установяването на една окончателна класификация на монетите на тракийските владетели и династии от края на IV-III в.пр.н.е., но би хвърлило светлина и върху общия характер на монетната циркулация в Тракия през същата историческа епоха.

При издаването на тези справочници у нас ние ще бъдем затруднени от два фактора, различни по същност и значение. Единият, чиято същност е положителна, се състои в големия брой монетни съкровища, ежегодно откривани в България, както и в многобройните редовни и спасителни археологически разкопки на антични обекти, представящи изобилен нумизматичен материал. Другият - отрицателен - в липсата на достатъчно добре подготвени нумизматични кадри. Тази липса на кадри се обяснява преди всичко с това, че в Софийския университет курсът по нумизматика се състои само от десет часа, в рамките на които на студентите не могат да се посочат дори и заглавията на основните съчинения по нумизматика.

Ларк Лансервист от Стокхолм спря вниманието на аудиторията върху един друг интересен проблем - за съвременните репродукции и имитации, които ако са сполучливо направени, се явяват опасност не само за колекционерите и частните търговски фирми, но и за музейните работници-специалисти.

И действително. Античната нумизматика познава не малко такива случаи, в които сполучливо направени фалшификати - редкости или уникуми, намират своето място в научни издания-корпуси или каталози, като стават повод в някои случаи на оживени дискусии в защита или в опровержение на тяхната автентичност.

Още се помнят усилията, които положи на времето големият немски нумизмат Хуго Геблер и които му донесоха не малко хули и горчиви обиди, за "очистване" монетите на македонските царе, на т. нар. "тракo-македонски" племена и на гръцките полиси, разположени на южния тракийски бряг от намерилите своето място в научни издания съвременни фалшификати.

В доклада на Ернст Климовски от Израел се засегна един друг въпрос, който е във връзка с нашата нумизматична наука - систематичното проучване на гръцкото императорско монетосечене, т.е. на монетите, сечени от управите на различните градове на Балканския полуостров и Мала Азия през епохата на римското владичество. Тези монети се явяват важни извори за проучване на икономическата и политическа история на градовете, за религиозните схващания на градското население и пр.

У нас е налице едно систематично проучване на това монетосечене. Тази година излезе от печат в Берлин "Корпус на монетите на Деултум" - издание на ГАН, написан от български автор. В работа са корпусите на монетите на Бизия, на Адрианопол, на Месемврия и Аполония, които се предвижда да бъдат предадени за печат /а някои от тях и издадени/ до края на 1980 г.

Балаш Капоши, Швейцария постави въпроса необходимо ли е преиздаването на някои основни съчинения по нумизматика - монографии, корпуси и каталози. При обсъжданията се стигна до извода, че много от тези съчинения са все още актуални и необходими и затова и преиздаването им е полезно. Необходимо е обаче техните редактори да ги допълнят с приложения, които да съдържат не само новата литература, но и всички допълнителни корекции на остарели вече схващания - определения, датировки и пр.

На 15 септември - събота, в деня на закриването на конгреса се състоя заседание на Интернационалната комисия по нумизматика. В дневния й ред бяха включени следните въпроси: промени в устава на комисията, определяне мястото и датата на следващия международен нумизматичен конгрес и избор на ново бюро. Предложението на ирландските делегати следващият конгрес да бъде проведен в Дъблин през 1981 г. и да се съвпадне по този начин с честването на стогодишнината на ирландското нумизматично дружество, не бе възприето от някои делегати. Прие се едно компромисно решение конгресът да бъде проведен в Швейцария в градовете Берн и Фрибург през есента на 1979 г.

За председател на новото бюро бе избран Жорж льо Ридер - Франция, а за подпредседател - проф. Р.Киерсновски - Полша и Маргарет Томсон - САЩ. За член на бюрото бе избран румънският нумизмат Октавиан Илиеску.

По време на конгреса бяха организирани и няколко посещения на големите американски музеи: Метрополитен музей и Бруклин музей в Ню Йорк, Евергрийн Хауз в Балтимор и Дъмбартън Окс - във Вашингтон. Последният притежава изключително богата сбирка от византийски монети и печати, които привлякоха вниманието на всички специалисти в тази област. Интерес предизвика не само богатият нумизматичен фонд, но и неговата експозиция, която издава високата научна подготовка на уредниците и естетическия им вкус. Колекцията от византийски монети на Дъмбартън Окс се издава в поредица от каталози с коментар от двама изтъкнати познавачи на византийската нумизматика проф. Ф.Гриерсон и А. Белинджър.

Бе посетен и Евергрийн Хауз в Балтимор, който също притежава интересна нумизматична колекция от антични и средновековни монети. Евергрийн Хауз, подобно на Дъмбартън Окс, представлява частна фондация, създадена от сбирките на големия американски колекционер Дисон Гарет.

Една положителна изява на организаторите на конгреса и преди всичко на Интернационалната комисия по нумизматика бе предварителното издаване в три тома на излезлите в периода 1966-1971 г. съчинения - монографии, студии и статии в областта на античната, средновековната, ориенталска и модерна нумизматика.

Чрез тях конгресистите бяха запознати предварително с най-новите изследвания в областта на нумизматиката.

Интересно е да отбележим, че непосредствено след закриването на конгреса на 17 септември във Вашингтон започнаха заседанията на Международната асоциация на професионалните нумизмати. В дневния ред на заседанията бяха включени въпроси, засягащи "производството" на съвременни фалшификати на антични и средновековни монети и борбата срещу тях; опазване в цялостен вид на монетните съкровища с цел да се използуват сведенията, които предоставя тяхното проучване в интерес на развитието на нумизматиката като наука и пр. За председател на асоциацията бе избран Емил Бурже - Франция, който е публикувал значителни научни приноси в областта на средновековната френска нумизматика.

Международният конгрес в Ню Йорк и Вашингтон помогна за установяването на преки контакти между учените нумизмати в света, които в общите дискусии обсъдиха най-интересните проблеми на нумизматиката като историческа наука в настоящето и бъдещето.

Адреси за размяна

СССР

620131, Свердловск В-131
ул. Заводская, д. 32, кор. I, кв.47
Владимир Иванович Куклинов

- колекционира руски монети след 1700 г. и монетите на социалистическите страни. Търси кореспонденти за размяна на информация и литература.

Радосвет Каменов

ИНТЕРЕСНА ПРОБНА МОНЕТА

Първата световна война причини на страната ни освен стотиците хиляди човешки жертви, но и огромна стопанска разруха. Още в края на войната - към 1918 г. - националната ни монета е обезценена наполовина, а след войната инфлацията години наред задушава целия икономически живот.

Едно от мероприятията на демократичното правителство на Александър Стамболийски във връзка с настъпилите след войната у нас вътрешнополитически промени и с оглед регулирането на паричното обращение е Законът за отсичане на разменни алуминиеви монети, публикуван в Д.в. бр. 75 от 1922 година. Съгласно закона още същата година се предприемат практически мерки и през 1923 г. в Париж биват отсечени от алуминиево-цинкова сплав 40 милиона къса монети от 1 лев и 20 милиона броя от 2 лева. Те бяха извадени от обращение в 1931 година. Тези монети са характерни както по отношение на метала им /до днес не са сечени други български алуминиеви монети/, така и по отношение на въведеното тогава изменение в правописа на българския език, при което буквата Ѫ добива широко приложение, а твърдият знак Ъ се премахва. Днес тези монети са твърде желани от колекционерите.

Тъй като за монетата от 2 лева от тая емисия ще стане реч по-долу, тук даваме нейното изображение в лице /фиг. 1/ и в опако /фиг. 2/.

Обр. 1

Обр. 2

През 1924 и 1925 г. в Париж и Брюксел бяха отсечени медно - никеловите ни монети от 1 и 2 лева /емисия 1925 година/, които бяха демонетизирани чак през 1951 година.

Така от 1923 до 1931 г. последователно у нас бяха в обращение монетите от тези две емисии. Въпреки това количеството дребни разменни монети в страната било недостатъчно. По повод на това през 1926 г. започват преговори между Министерството на финансите и Акционерно дружество "Коментра" - София за насичане и доставка на медно-никелови монети от 5 лева. Но преговорите се затегнали и чак през 1928 г. фирмата "Maisone de monnayage" - Париж по поръчка на Акц. д-во "Коментра" отсича под надзора на френския монетен двор пробна монета от медно-никелова сплав само в два екземпляра. По образеца на тази проба акционерното дружество предложило на българското министерство на финансите за насичане и доставка.

ЛИЦЕ: - старият български герб, поместен в кръг от тънко въженце. Между зрънчест кръг, разположен до ръба на монетата и въженцето, горе дъгообразно е надписът "БѪЛГАРИЯ". От двете страни на надписа - по една малка шестолъчна звездичка. Под герба, също дъгообразно, друг надпис - "СѪЕДИНЕНИЕТО ПРАВИ СИЛАТА" /точно като фиг. 1/.

ОПАКО: - в три хоризонтални реда, един под друг, е обозначена стойността и годината - "5 лева 1928". Всичко това е поместено във венец, състоящ се от две половинки, като всяка от тях се състои в основата си от пет рози с листя. Над тях е маслинена клонка с листя и плодове, а горе завършва със седем житни класа. Двете половинки на венеца, долу в средата са превързани с панделка /фиг. 3/.

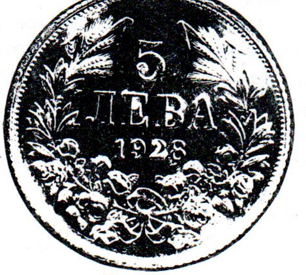

Обр. 3

Монетата е с диаметър 27 милиметра; метал: мед 750/1000 и никел 250/1000 и тегло - 8 грама. Кантът е назъбен.

Пробната монета от 5 лева е от типа на алуминиево-цинковите монети от емисия 1923 г. и представлява истински образец на фина монетна продукция с полирания си флан и прекрасно техническо постижение в гравюрата, което е на значително по-високо ниво от това при тези от емисиите 1923 и 1925 г. Както лицето, кантът, така и диаметърът на пробната са идентични с тези на алуминиево-цинковата монета 2 лева от 1923 г. Думата "лева" е също идентична по шрифт с тая в двулевката от 1923 година.

Въпреки нарасналите нужди в страната ни от разменни монети, правителството на Андрей Ляпчев не възприело предложението на "Коментра". Един от аргументите за отказа бил, че на монетата било "писано по дружбашки". Истината била друга - окървавената сговористка върхушка, вярна слугиня на монарха, вече се договаряла с немски фирми за отсичането и доставката не само за монети от 5, а и от 10 лева, каквито бяха отсечени във Виена и пуснати в обращение в страната ни само след две години - в 1930. Така двата екземпляра пробни монети от 5 лева 1928 година остават единствени.

Доц. Радко Радков

ЗА НАЗВАНИЯТА НА МОНЕТИТЕ И ПАРИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ НА СТРАНИТЕ ОТ ЛАТИНСКА АМЕРИКА

Монетите са неизчерпаема съкровищница за изучаване историята, икономиката и културата на народите от древността до наши дни. Освен от мястото на монетната находка, метала, изображенията и надписите, особено ценни сведения могат да се получат от названието на самите монети и национални парични единици.

Имената на монетите от Латинска Америка са благодатна почва за такива проучвания. Трудно можем да посочим друг континент, чиито монети да дават такава богата представа за историческия път на развитие и за националните особености на народите. Названията на монетите тук са свързани с имената на национални герои - революционери, пълководци и вождове, с велики мореплаватели и откриватели, или завоеватели - конкистадори, с имената на свещени птици, или птици - символи на народите, с атрибутите на християнството, или с качествата на самата монета.

Най-често срещаното наименование на паричните единици на страните от Латинска Америка е "песо" /исп. "peso" /. Така се наричат в наше време националните монети на седем страни: Аржентина, Боливия, Доминиканската република, Колумбия, Куба, Мексико и Уругвай. В различни периоди такова име са носили още паричните единици на Коста Рика, Хондурас, Чили, Еквадор, Гватемала, Никарагуа, Парагвай и Салвадор.

На испански език "peso" означава "тегло". Така започнали да се наричат монетите, тъй като първоначално испанските конкистадори са използували в качеството на пари слитъци от сребро, които насичали на равни по тегло части - "песо". Пренесени в Европа, тези теглови части от сребърни слитъци са послужили като материал за насичане на сребърни монети. Така, по-късно, испанският талер получил в Латинска Америка името "песо", или още "песо дуро" - тежко песо. /1/

Паричната единица на Перу след 1863 г. се нарича "сол" /исп. "sol" /. Предполага се /2/, че названието произлиза от латински "солидус" /"solidus" - твърд, тежък/ с индо-европейски корен: "сол" / "sol"- цял, непокътнат/. Варианти на това име са още "су" /фр. sou /, "суелдо" /исп. sueldo /, "солдо" /португ. soldo /, "шилинг" /англ. и нем. Schilling, Schelling/.

Друга парична единица, чието име е свързано с понятие за определено качество на монетата, е тази на Хаити, наречена "гурд". Гурдът заменя испанския пиастър през 1880 г. През периода 1881-1895 г. се насичат сребърни монети от един гурд /3/. Сега монети в гурдове не циркулират. В обращение се намират само банкноти с такова название. /4/ Името на паричната единица на Хаити произлиза от испанското "gordo" или "gros" - дебел, плътен. Ясно е, че "гурд" е равнозначно на солидна, твърда, тежка монета. Така се подчертава стабилността на националната монета, нейната твърда основа от благороден метал.

Величественият скален орел, господарят на непрестъпните върхове на Андите - кондорът, е един от националните символи на редица страни от Латинска Америка. Същевременно "кондор" е название и на златни монети от Чили, Колумбия и Еквадор /в наше време обаче националните им монети се наричат с други имена/. Планинският обитател е изобразен на редица златни монети от тези страни. В Чили половин кондор е носил името "дублон", равняващ се на 10 песос преди 1885 г. и на 20 песос след тази година. В Колумбия един кондор се равнявал на 10 песос, поради което монетата от 20 песос се е наричала "дубъл кондор", а тази от 5 песос - "дублон". В Еквадор един кондор се равнявал на 10 сукре.

Паричната единица на Гватемала след 1925 г. се нарича "кетцал" /в българската и съветската литература се посочва като "кет - сал"/ от испански "Quetzal" - кетцал или кецал. Кетцалът е свещена дългоопашата птица на индианските вождове от Централна Америка. Тази птица е национална емблема на Гватемала и фигурира на почти всички монети на тази страна, което им придава особена красота.

Историята на латиноамериканските народи е богато наситена с величествени и драматични събития: откриването и завоюването на Америка, загиването на древни култури и народи, епичните борби срещу завоевателите за национално и социално освобождение. Тези събития намират отражение и в имената на националните монети на страните.

В чест на Христофор Колумб - генуезкият капитан, откривателят на Америка - са названи паричните единици на Коста Рика и Салвадор: съответно от 1896 г. и от 1919 г. Тъй като на испански името на мореплавателя се произнася "Кристобал Колон", паричните единици на тези две страни се наричат "колон". В Коста Рика названието "колон" се появява за първи път върху златните монети от 1897 г. в номинали 5, 10 и 20 колонес, с образа на Хр.Колумб, а в Салвадор - през 1925 г. върху златната монета от 20 колонес и сребърната - от един колон. Тези монети същевременно са юбилейни - четиристотин години от нахлуването на испанските конкистадори /1525 - 1925/.

По името на конкистадора Франсиско Ернандес де Кордоба /или "Кордова"/ - откривателят на Юкатан, осъществил първата експедиция към земите на маите /1517 г./, а по-късно основател на градовете Нова Гранада и Нов Леон /5/ в земите на днешна Никарагуа /и един от нейните откриватели/ - паричната единица на Никарагуа е наречена "кордоба". Образът на конкистадора може да се види на редица монети след реформата от 1912 г., когато се приема новото название на монетата. Понякога се нарича още "песо де Кордоба".

Също така по името на мореплавател - конкистадор е назвaна и националната монета на Панама - "балбоа". През 1513 г. испанският мореплавател Васко Нуньес де Балбоа, възглавявайки експедиция от испански конкистадори, за първи път пресича панамския провлак и за негова изненада, вместо богатствата на Индия, открива безбрежна водна шир - Тихия океан. Тогава "Балбоа слязъл от хълма и в пълно бойно снаряжение нагазил в новия океан, който той завзел в името на краля на Испания." /7/ Океанът бил наречен "Южно море". Именно в чест на откривателя на Тихия океан и основател на първото испанско селище на панамска земя е наречена паричната единица на Панама. Това име тя приема след 1904 г. - дотогава се използува колумбийското песо. На сребърните монети емисии 1904-1916, 1930-1947-1962 г. е даден образът на мореплавателя в бойно снаряжение, в профил, като повечето от номиналите се посочват с думи, а не с цифри, като: "Медио сентесимо де Балбоа", "Дос и медио сентесимос де Балбоа" и др. п. Особено характерни са номиналите, изразени в дробно число.

Народите на Латинска Америка имат славна революционна история. Епична е борбата им против испанските завоеватели и конкистадори за национално освобождение /1810 - 1826 г./. Тази борба роди и националните герои на Латинска Америка от миналия век: Франсиско Миранда, Симон Боливар, Хосе де Сан Мартин, Антонио-Хосе де Сукре и редица други. Някои от имената на тези пълководци се приемат като названия на националните монети на страни от Латинска Америка.

По името на прославения каракасец Симон Боливар /1783-1830 г./, освободителят на Южна Америка - е наречена паричната единица на Венецуела - родината на Боливар. Първоначално названието "боливар" се използува като сметна единица, равняваща се на една пета част от "венесолано" /исп. "venezolano"/- първата парична единица на Венецуела. Монетният закон от 1871 г. предвиждал насичането на "боливар" на стойност 20 венесоланос, приравнена към 100 франка. Независимо че до 1887 г. паричната единица на Венецуела се нарича "венесолано", още от 1874 г. на монетите се поставя образът на Симон Боливар. Оттогава до наши дни на златните и сребърните монети на Венецуела е изобразен ликът на героя /гологлав, в профил/ с неизменния надпис "Боливар либертадор"- Боливар освободителят.

До 1962 г. паричната единица на Боливия се нарича "боливиано". Както страната, така и нейната парична единица се наричат на името на освободителя на Южна Америка - Симон Боливар. След посочената година обаче паричната единица на Боливия се преименува в "песо".

На най-предания сподвижник на С. Боливар, неговият сънародник генерал Антонио-Хосе де Сукре /1793 - 1830 г./, президент на Република Боливия, освободител на Кито и обявил независимостта на Еквадор /1830/, е назвaна и паричната единица на Еквадор - "сукре". Това име тя носи от 1884 г. Същевременно образът на ген. Сукре /гологлав, в профил/ е преобладаващ на монетите, сечени след посочената година.

В чест на местния вожд /"касик"/ Лемпира де Колкин, геройски защищавал своята родина от испанските завоеватели, паричната единица на Хондурас е наречена "лемпира". Това име тя носи от 1926 г., когато замества сребърното песо. Монета от една лемпира е сечена за първи път от сребро през периода 1931 - 1937 г. На лицевата страна на монетата е гравиран образът на вожда в профил, на главата с характерните за индианските вождове забодени пера. Номиналът на тази монета е даден в кръг с думи: "Ун Лемпира".

Паричната единица на Парагвай се нарича "гуарани". Въведена е в страната от 1943 г. вместо песото. "Гуарани" е името на индианското племе, населявало в 16 век значителна част от територията на днешен Парагвай. Така фактически парагвайците са потомци на племето гуарани.

с което, както се вижда, те се гордеят. Монети в гуарани не са сечени. В обращение се намират само книжни парични знаци с такова название.

От 1942 г. паричната единица на най-голямата латиноамериканска страна - Бразилия, се нарича "крузейро". Името на тази монета произлиза от португалското "круз" /"crus" - кръст/. Първите монети в крузейро са сечени от 1942 г., но името се употребява понякога и преди това вместо "милрейс".

До 1960 г. в Чили паричната единица е песото. След това като национална парична единица се въвежда "ескудо". Трябва да се отбележи обаче, че това име се носи и от редица старинни монети както на Чили, така и на други страни: Колумбия, Парагвай, Боливия, Мексико, Коста Рика, Венецуела. Названието "ескудо" произлиза от френското "екю" - старинни френски монети, на които е гравиран щитът на френската армия /"ecu" - щит, герб във вид на щит/. Коренът на думата е в латинското "scutum" и старофренското "escut" - щит, защита, отбрана. Така "ескут" се трансформира в испанското "ескудо".

В заключение може да се направи изводът, че едни от названията на монетите и паричните единици на страните от Латинска Америка имат местен, самостоятелен произход. Това са предимно имената, свързани с националните герои, мореплавателите и символите на племената или страните. Те са същевременно преобладаващи. Други от названията обаче произлизат от имената на циркулиращи или използувани в други страни монети /песо, ескудо, сол/, което дава възможност да се проследи развитието и разпространението на монетите и техните названия през вековете.

---

1. Зварич, В.В. - Нумізматичний словник, Львів, 1972 г., с. 100
2. René Sédillot - Toutes les monnaies du monde, Paris, 1955, p. 492.
3. Yeoman, R, S. - Modern world coins, 1970, p. 230.
4. Валюты стран мира, Москва, 1970, с. 68
5. Рафаэль Альтамира и Кревеа, История Испании, Москва, 1951, с.42
6. Larousse du XXe siécle, v. 5, p. 70; виж също: La Grande Encyclopédie, v. 24, p. 1043
7. Морис Колис - Кортес и Монтесума, София, 1968, с. 12,

Тодор Димитров

МОНЕТИТЕ НА ЕДНА НЕСЪЩЕСТВУВАЩА ДЪРЖАВА

Неотдавна в Париж бяха отсечени сребърни и златни монети с името Паневропа /Европейска конфедерация/. В списанието, от което заемаме снимката на една от тези символични монети, се съобщава, че те били отсечени от Секретариата на създаденото след Първата световна война движение за европейска общност. Монетите имали предназначението да отбележат неговата петдесетгодишнина.

На Запад през различни времена са били пускани в обращение монети на частни търговски фирми, корпорации и прочие. Но сега имаме любопитния случай с парични знаци на една несъществуваща държава - Паневропа, мечтана от редица политици и мислители.

Монетите са отсечени в късове от седем стойности: от 1, 2 и 5 Е /европи/, са от сребро, а тези от 10, 20, 59 и 100 Е - от злато. На лицевата страна на първата монета /със стойност от 1 европ/ е представен бюст на Карл Велики /742 - 814 г./, съвременникът на българския хан Крум, насреща. Според западните историци Карл Велики е първият държавник и политик, който имал идеята за създаването на единна европейска държава. Бюстът е инспириран от едно пластично изображение на Карл Велики от онова време. Около образа има надпис на латински език "CAROLUS MAGNUS"/Карл Велики/ /"742 - 814"/. Върху обратната страна на монетата е гравиран знакът на мечтаната конфедерация, представящ кръг с вписан в него равнораменен кръст. Кръгът е заобиколен от 12 петолъчни звезди. Под този знак се намира стойността на монетата с арабски цифри и буквата Е, образувана от една дъга, пресечена от две хоризонтални чертички. Този знак е началната буква на основния номинал на монетите, наименуван по името на Европа - европос, подобно на името франк, изведено от името на Франция, гвинея /английска златна монета/ от името на страната Гвинея в Западна Африка /откъдето е взимано златото на английските

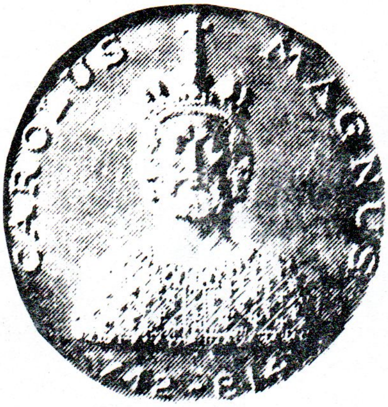

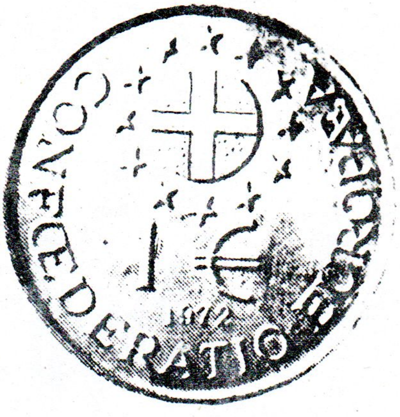

монети/ и т.н. Под знака на стойността е поставена годината на отсичането - 1972 г. Всичко това е оградено от надпис на латински език CONFEDERATIO EUROPAE, т.е. Европейска конфедерация.

На монетите от другите стойности 2, 5, 10 и пр. имат върху лицевата си страна бюстове на Карл V, Наполеон I, Худенови-Калерги, Чърчил и Хиит, Спаак и Моне, Аденауер, де Гаспери и Р.Шуман, носители на същата идея за Паневропа. Монетите са изработени на високо художествено ниво и представляват истински произведения на гравьорското изкуство от нашето време.

МОНЕТНА НАХОДКА В УНГАРИЯ

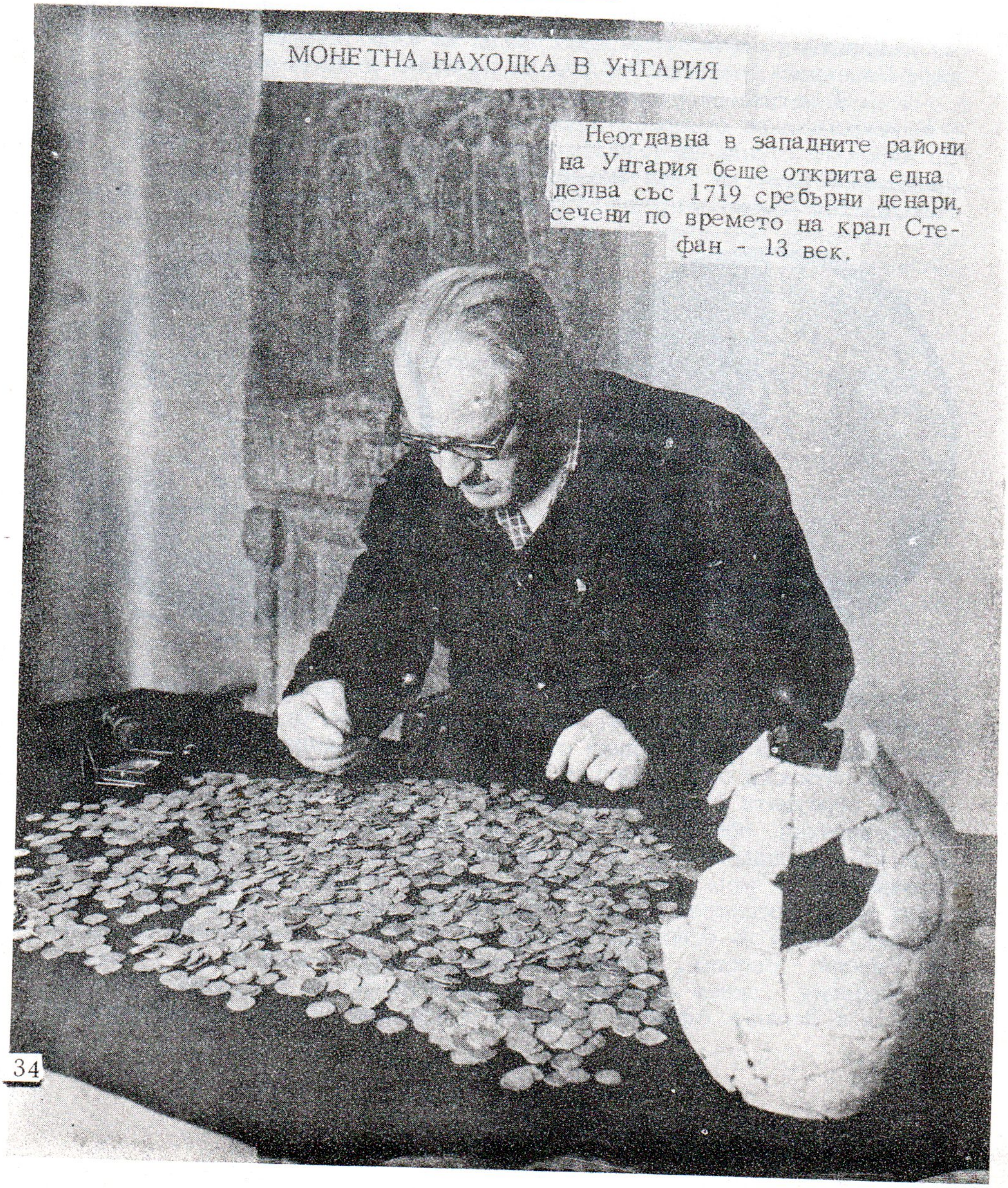

Неотдавна в западните райони на Унгария беше открита една делва със 1719 сребърни денари, сечени по времето на крал Стефан - 13 век.

Начо Николов

АВТОРИТЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ ВЪЗПОМЕНАТЕЛНИ МОНЕТИ

/По повод на читателско писмо/

Монетите са държавни парични знаци. Поради това, че са металически, за разлика от банкнотите, имат дълъг живот. Дори когато една емисия се изтегли от обращение и монетите се претопят, част от нея все пак, по най-различни обстоятелства остава запазена за векове. По този начин монетите стават извор за разкриване тайните на многолетната история на отделни народи, на човечеството. Предназначени за обслужване паричното обращение, монетите достигат до всеки гражданин, до всеки член от обществото на една държава. Общодостъпността при тях е много голяма, сравнена с другите произведения на човешката ръка изобщо и на изкуството в частност. Тези качества на монетите задължават оторизираните държавни органи, които ги издават и пускат в обращение, както и авторите /*/ им, към редица изисквания: сплав, която да не се поддава на лесно изтъркване /изтриване/, подходяща големина и тегло, реквизити, които определят националната й принадлежност, номинална стойност в цифра, която да се откроява от другите детайли /това важи преди всичко за разменните монети/, височина на релефа и предпазния кант, който да обезпечава изображенията от наранявания и изтъркване и накрая външен вид /художественото оформление/.

Външният вид е от особено важно значение за една монета. Ежедневната й употреба от потребители и продавачи, от всеки неин притежател, може да доставя чувство на естетическо удовлетворение или неудовлетворение в зависимост от художествените й достойнства и техническите й данни. Големите размери и теглото на една разменна монета, например, също могат да действуват отрицателно на този, който я притежава или си служи с нея. Крайно дребната или твърде голямата и тежка монета създават известни затруднения. При възпоменателните монети изискванията са безспорно по-големи. Размерите и теглото при тях обаче не са от такова значение, тъй като обикновено те не влизат в паричното обращение и нямат ежедневна употреба при разплащанията, но като експонати в музейни, обществени и лични сбирки монетата с по-голям размер /диаметър/ има предимство.

При изработването на възпоменателните монети на преден план безспорно стои художественото им оформление. И то не само от естетическата му страна, но и особено от спазване историческата истина на дадено събитие, портретната прилика на лицето, в чест на което се издава монетата, добрата пластичност на образа, прецизната технология при отсичането. За това изработването на моделите за възпоменателни монети се възлага на много добри, известни художници /скулптори/. Поради специфични технологични изисквания при изработването на моделите, монетните дворове имат и щатни художници.

---

*/създателите на идейния и пластичния модел на монетата.

Като се имат пред вид посочените по-горе качества на монетите като дълготрайност и общодостъпност, като исторически и културни паметници, като подвижни произведения на изкуството, прието е имената или инициалите на авторите на моделите, а в някои случаи и имената или инициалите на гравьорите при монетните дворове да се изписват върху тях. Даже това да не е направено върху една монета, интерес представлява за всеки колекционер да знае чие творение е моделът на монетите, кой е авторът й, поради което в някои каталози те се посочват.

Не е безинтересно за читателя да споменем някои по известни скулптори и гравьори, чиито имена стоят или не върху монетите от близкото минало и понастоящем, но които са създали шедьоври, на които се радва човешкото око. Автори на много австрийски монети са художниците Хайнрих Цита, Гринауер, Ханиш-Конце, Маршал и др. Творение на Маршал са и редица български монети. Белгийските разменни монети, издадени между 1911 и 1933 г. са дело на гравьорите Ф. Браемт, А. Мишо, Арман Бонетен, Г. Девреезе, а сребърните и златните монети от същото време - на художниците Ро, Паул Висерт и др.

В Полша е известен художникът Войчек Ястребовски. В Чехословакия - художниците О. Шпаниел, Ярослав Хорнек, Белда. В най-ново време автор на монетата с лика на поета Андрей Сладкович е скулпторът Кулик. Лицевата страна на монетата, издадена по случай 50 години от смъртта на скулптора Йозеф Мислебек е изработена от скулптора Андрей Петер, а обратната страна - от скулптора Ладислав Пиха.

Много от монетите на Великобритания са дело на художниците с инициали "BM" /Бертрам Моконал/, "KG"/Джордж Кругер Грей/, "JEB" /Жозеф Едгар Боем/ и др. Франция се представя от художниците Домар, Морлон, А. Лаврили, П. Тюрен, Л. Вазор и др. Върху златните френски франкове /наполеони/ от 1859 - 1862 г. четем името на Баре, от емисия 1876 г. - на Дупре, от началото на нашето столетие - на Шаплен и др. В някои италиански монети, сечени в Римския монетен двор, фигурират наред с имената на скулптора и имената на гравьора. Например до името на художника Г. Романьоли стои името на главния гравьор А. Моти или до името на художника П. Морбидучи - името на същия гравьор. От последните монети на Германската федерална република известни са авторите на монетата с лика на поета Теодор Фонтан - скулптора Хайнрих Кьорнер и на монетата с образа на проф. Теодор Хойс - скулптора Карл Улрих Нус. Върху монетите на Съветския съюз по начало не се обозначават имената на художниците или гравьорите. Но все пак има изключения. Така например върху монетата от 50 копейки емисия 1921 година са изписани инициалите "АГ" /на монетния майстор на Ленинградския монетен двор/ и върху монетата от половин рубла емисия 1924 година, инициалите "ПЛ" /също на гравьора или монетния майстор на Ленинградския монетен двор/.

До 1965 година в нашето монетно дело са известни авторите главно на монетите от благородни метали. Имаме пред вид сребърните монети от емисии 1891, 1892 и 1894 г., както и златните монети от емисия 1894 година, сечени в Монетния двор в Кремниц /Чехословакия/ с автор скулптора А.Шарф - на сребърните монети от 50 стотинки, 1 и 2 лева и на златните монети от 10 и 20 лева са поставени инициалите "AS" , а на сребърните монети от 5 лева и на златната монета от 100 лева е написано името му;

сребърните монети от емисии 1910, 1912, 1913 и 1916 година и златните от емисия 1912 година са дело на Р.Маршал;

сребърните монети от 20, 50 и 100 лева емисия 1930 година са сечени в Будапещенския монетен двор по модел, изработен от известния унгарски скулптор Л.Баран;

сребърните монети от 50 и 100 лева емисия 1934 година носят инициалите "PM" на скулптора Перси Меткалф;

След 9.IX.1944 година в Народна република България се издадоха 11 емисии възпоменателни монети с 19 броя монети от различни купюри. Ето авторите на тези монети:

н.х. Александър Поплилов и з.х. скуптора Иван Мандов - на златните монети с номинална стойност 20 и 10 лева и на сребърните монети с номинална стойност 5 и 2 лева от емисия "80 години от рождението на Георги Димитров" 1965 година;

н.х. Александър Поплилов - на златните монети с номинална стойност от 20 и 10 лева и на сребърните монети с номинална стойност от 5 и 2 лева от емисия "1100 години славянска писменост" - 1965 година;

скулпторите Валентин Старчев и Крум Дамянов - на медно-никеловата монета с номинална стойност от 2 лева от емисия "1050 години от смъртта на Климент Охридски" - 1968 година;

скулпторите Валентин Старчев и Крум Дамянов - на медно-никеловите монети с номинална стойност 1 и 2 лева от емисия "25 години от Социалистическата революция в България" - 1969 година;

скулпторите Валентин Старчев и Крум Дамянов - на медно-никеловите монети с номинална стойност 1 и 2 лева от емисия "90 години от Освобождението на България от отоманско иго" - 1969 година;

скулпторът Крум Дамянов - на сребърната монета с номинална стойност 5 лева от емисия "120 години от рождението на Иван Вазов" - 1970 година;

скулпторът Любомир Прахов - на сребърната монета с номинална стойност 5 лева от емисия "150 години от рождението на Георги С. Раковски" - 1971 година;

скулпторите Любомир Прахов и Димитър Боновски - на сребърната монета с номинална стойност 5 лева от емисия "250 години от рождението на Паисий Хилендарски" - 1972 година. От тази монета се възприе практиката да се обозначават имената върху възпоменателните монети. Монетата "Паисий Хилендарски" носи инициалите "ПБ" /Прахов Боновски/;

скулпторите Любомир Прахов и Димитър Боновски - на медно-никеловата монета с номинална стойност 2 лева от емисия "150 години от рождението на Добри Чинтулов" - 1972 година;

скулпторът Георги Балджиев - на сребърната монета с номинална стойност 5 лева от емисия "100 години от обесването на Васил Левски" - 1973 година;

скулпторите Петър Куцаров и Георги Балджиев - на сребърната монета с номинална стойност 5 лева от емисия "Септемврийско антифашистко въстание 1923" - 1973 година.

Нумизматичният клуб в Прага /Чехословакия/.

НУМИЗМАТИЧНА ИЗЛОЖБА В ГАБРОВО

Във втората окръжна филателна изложба в Габрово, посветена на 50-годишнината от Септемврийското въстание 1923 г. в края на м. септември т.г. участвува с експонати и нумизматичната секция филателното дружество в града. В 15 специални изложбени касети бяха изложени монети от Втората и Третата българска държава, както и монетите, пуснати в обращение след 9 септември 1944 г.

Нумизматичните материали бяха групирани в четири раздела. В първия раздел - монети, сечени и циркулирали през време на Втората българска държава /монети на Константин Асен, Михаил Шишман, Иван Александър, Иван Шишман, монети на република Венеция, на византийски владетели от XII - XIV век и монети на Солунското деспотство от XII век, циркулирали у нас/. Във втория - монети, били в обращение от преходния период - от Освобождението ни в 1878 г. до отсичане на първите български монети /руски монети от XIX в. от сребро и мед и пр./. В третия раздел - монети на Третата българска държава и в четвъртия - всички видове монети на Народна република България.

В първия раздел изложител бе Историческият музей в Габрово. Във втория участвуваха със свои експонати колекционерът Ст.Моров и Историческият музей. Нумизматични материали на третия раздел предоставиха колекционерите Борис Ковачев, Иван Иванов, Ст.Моров и Димитър Костадинов. В четвъртия раздел изложители бяха клонът на Българска народна банка в Габрово и Ст.Моров.

Изложбата и особено - нумизматичният раздел предизвика голям интерес всред посетителите. В това отношение Габрово отново дава пример!

ВАЖНО СЪОБЩЕНИЕ ВАЖНО СЪОБЩЕНИЕ

Читателите на списанието, които не са успели да се абонират за 1974 г., могат да сторят това, като внесат или изпратят абонамента в редакцията на списанието. Предпочитат се колективни абонати от секциите и дружествата.

* * *

Всички сътрудници на списанието от провинцията да изпращат заедно с материалите и трите си имена и точния адрес.

От Редакцията

СЪДЪРЖАНИЕ

Научен отдел

И. Йорданов - Няколко необнародвани колониални монети от музея в Нова Загора.. 1
В. Пенчев - Три варварски имитации на римски бронзови монети от I и IV в. 4
Проф. Т. Герасимов - Монетата, която предизвика сензация, че е намерен гробът на Паисий Хилендарски 10
Инж. Вл. Топоров - Сребърната следа на талера в световното монетосечене 13

Разни

Й. Юрукова - Международният конгрес по нумизматика в Ню Йорк - Вашингтон - 1973 г. 21
Р. Каменов - Интересна пробна монета 27
Доц. Р. Радков - За названията на монетите и паричните единици от Латинска Америка............................ 29
Т. Димитров - Монетите на една несъществуваща държава.......................... 33

Разговор с читателите

Н. Николов - Авторите на българските възпоменателни монети 35

Организационен живот

"Нумизматика" - Нумизматична изложба в Габрово.. 39

НУМИЗМАТИКА

орган на Съюза на българските филателисти -
Излиза 4 пъти годишно - на всяко тримесечие
Годишен абонамент 1.20 лева. Отделен брой 0.30 лева

БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА

NATIONAL BANK OF BULGARIA

JUBILEE SILVER COINS

Issue 1970 "Ivan Vazov"	5 leva
Issue 1971 "Georgi S. Rakovsky"	5 leva
Issue 1972 "Paissi Hilendarsky"	5 leva
Issue 1973 "Vassil Levsky"	5 leva
Issue 1973 50th Anniversary of the September People's Antifascist Uprising"	5 leva

JUBILEE CUPRONICKEL COINS

Issue 1968 "Kliment Ochridsky"	2 leva
Issue 1969 "25th Anniversary of the Socialist Revolution in Bulgaria	1 and 2 leva
Issue 1969 "90th Anniversary of Bulgaria's Liberation from Ottoman Yoke"	1 and 2 leva
Issue 1972 "Dobri Chintoulov"	2 leva

METAL COIN AND ITS SUBDIVISIONS

Issue 1962 1 lev= 100 stotinki

COINS IN CIRCULATION

1 lev
50 stotinki
20 stotinki
10 stotinki
5 stotinki
2 stotinki
1 stotinka

МАГАЗИН „НУМИЗМАТИКА"

бул. „Витоша" № 29
тел. 87-64-82
СОФИЯ, БЪЛГАРИЯ

NUMIZMATIKA SHOP

29, Vitosha Blvd.
Tel.: 87-64-82
Sofia, Bulgaria

МАГАЗИН „НУМИЗМАТИКА“

бул. „Витоша“ № 29
тел. 87-64-82
СОФИЯ, БЪЛГАРИЯ

Магазин Болгарского народного банка „Нумизматика“ предлагает Вам золотые, серебряные и медно-никелевые монеты и банкноты Третьей болгарской державы эмиссий 1881–1951 гг., монеты в обращении эмиссии 1962 г. и юбилейные эмиссий 1965–1973 гг. Эти монеты Вы можете купить в магазине „НУМИЗМАТИКА“.

The Bulgarian National Bank "Numizmatika" Shop offers gold, silver and cupronickel coins, as well as banknotes of the Third Bulgarian State: 1881-1951 issues, coins in circulation-1962 issue and jubilee coins-1965-1973 issues.

These coins are available at the

ГЕОРГИ ДИМИТРОВ
1882 • 1949

БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА

NATIONAL BANK OF BULGARIA

Le magasin "Numismatika" de la Banque Nationale de Bulgarie vous offre des monnaies d'or, d'argent et de cuivre-nickel et des billets de banque du Troisième Etat bulgare: émissions 1881-1951, des monnaies en circulation - émission de 1962 et des monnaies jubilaires - émissions 1965-1973.

Vous pouvez acheter ces monnaies dans le magasin "NUMISMATIKA".

Die Verkaufsstelle der Bulgarischen Nationalbank, Magasin Numismatika, liefert Gold-, Silber- und Kupfernickelmünzen sowie Geldscheine aus der Zeit des Dritten Bulgarischen Staates: Emissionen 1881-1951, im Umlauf befindliche Münzen - Emission 1962 und Gedenkmünzen - Emissionen 1965-1973.

Sie erhalten diese Münzen und Geldscheine im Magasin Numismatika.

Magasin "Numismatika", Sofia, Bulgarie 29, boul. Vitocha
Téléphone: 87-64-82

Magasin Numismatika, Sofia
Boul. Vitoscha 29
Ruf: 87-64-82

NUMIZMATIKA SHOP

29, Vitosha Blvd.
Tel.: 87-64-82
Sofia, Bulgaria

21009